

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE

EMN ŠTUDIJA 2013

**Dostop migrantov do socialnega in zdravstvenega
zavarovanja: politike in prakse**

Slovenski nacionalni prispevek

Januar 2014

Avtorja:

dr. Janez Pirc, Inštitut za narodnostna vprašanja

dr. Romana Bešter, Inštitut za narodnostna vprašanja

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

v sodelovanju z Ministrstvom za notranje zadeve

Opomba: Študija je bila usklajena s pristojnimi predstavniki Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Zaključena je bila 29. 1. 2014 in predstavlja stanje na ta dan.

POVZETEK

Študija predstavlja sintetiziran pregled strukture, pravne ureditve in deloma tudi prakse urejanja in upravljanja sistema socialne varnosti v Sloveniji. V prvem poglavju so najprej na kratko predstavljeni cilji in metodologija študije ter definicije nekaterih uporabljenih pojmov. Temu sledi kratka predstavitev slovenskega sistema socialne varnosti v odnosu do državljanov držav nečlanic EU (DDN), ki zajema socialno zavarovanje (pokojninsko in invalidsko, zdravstveno, za primer brezposelnosti ter za starševsko varstvo), družinske prejemke, pomoč socialno ogroženim in subvencije na področju vzgoje in izobraževanja. Zavarovanja so obvezna za vse zaposlene in samozaposlene osebe. Sistem socialnega zavarovanja se v večini primerov financira s prispevki za socialno varnost, ki jih plačujejo zaposlene osebe in delodajalci; preostala področja socialnega varstva pa so proračunsko financirana.

Sistem socialne varnosti v Sloveniji je predstavljen še v tabeli, ki se dotakne posameznih kategorij socialne varnosti, pri vsaki izmed njih pa so izpostavljeni pripadajoči programi in ugodnosti, finančni mehanizmi ter dostopnost za državljane držav nečlanic EU. Večina ugodnosti, ki se financirajo s prispevki, je dostopnih DDN ne glede na njihov status prebivanja v Sloveniji. Družinski prejemki, minimalna sredstva in deloma ugodnosti iz naslova dolgotrajne oskrbe pa so večinoma dostopni samo DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in prijavljenim stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji (RS). To je povezano z dejstvom, da so te ugodnosti financirane iz proračuna.

V tretjem poglavju je podrobno analiziranih sedem kategorij socialne varnosti: zdravstveno varstvo, denarna nadomestila v primeru bolezni, nadomestilo za materinstvo in očetovstvo, starostne pokojnine in nadomestila za starost, družinski prejemki, nadomestila za brezposelnost, minimalna sredstva. Podrobneje so predstavljeni pogoji, ki jih morajo DDN izpolnjevati, da so lahko upravičeni do programov in ugodnosti, ki jih te kategorije prinašajo. Poudarek je predvsem na:

- razlikah v pogojih med DDN, živečimi v Sloveniji, z dovoljenjem za stalno in za začasno prebivanje,
- na morebitnih razlikah v pogojih za DDN in za državljane Slovenije.

Za področje zdravstvenega varstva velja, da so DDN, ki imajo v Sloveniji urejen status tujca, praviloma obvezno zdravstveno zavarovani, če so zaposleni, samozaposleni ali kot brezposelne osebe. To pomeni, da so njihove pravice glede dostopa do zdravstvenega varstva izenačene s slovenskimi državljani.

Pogoji za pridobitev pravice do nadomestila med začasno zadržanostjo od dela so v Sloveniji ravno tako vezani na plačevanje prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje in se torej ne razlikujejo glede na to, ali je oseba državljan Slovenije ali ne.

Če so DDN v delovnem razmerju v RS in so zavarovani po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, imajo enako kot slovenski državljani pravico do starševskega dopusta. Enako velja za starševsko nadomestilo v času omenjenega dopusta, če so bili zavarovani pred nastopom dopusta, eden od staršev pa ima po izteku dopusta tudi pravico do krajšega delovnega časa do tretjega leta starosti otroka.

Do invalidskih pokojnin in nadomestil za invalidnost so DDN upravičeni pod enakimi pogoji kot državljani RS, če so zavarovani po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Pravica do starostne pokojnine in nadomestil za starost je prav tako vezana na obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Obvezno se morajo zavarovati vsi posamezniki, ki so v delovnem razmerju v RS ali tam samostojno opravljajo pridobitno ali drugo dovoljeno dejavnost. Ta pravica se navezuje na minimalno zavarovalno dobo, ki mora znašati vsaj 15 let, da je posameznik pri 65. letu starosti upravičen do starostne pokojnine. V sklop teh pravic sodita še pravica do delne pokojnine in do izplačevanja letnega dodatka za upokojujence. Vse omenjene pravice so izvozljive, če se DDN izseli nazaj v državo izvora.

Drugačna pa je situacija na področju družinskih prejemkov. Ker je področje ugodnosti iz naslova družinskih prejemkov financirano iz državnega proračuna, je večina od šestih družinskih prejemkov dostopnih samo tujcem s stalnim prebivališčem v RS, do dveh (starševski dodatek in delno plačilo za izgubljen dohodek) pa so upravičeni samo državljani Slovenije oziroma držav članic EU s stalnim prebivališčem v RS. S predvideno spremembo zakonodaje pa naj bi bila ta dva prejemka v prihodnosti dostopna tudi DDN s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki tukaj tudi dejansko živijo.

Tujci, ki so zaposleni na območju Slovenije, so vključeni v obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti. Pogoji za pridobitev pravice do nadomestila za primer brezposelnosti so vezani na dolžino plačevanja prispevkov za zavarovanje. Omejitve za DDN pa so pri samih pogojih za pridobitev statusa brezposelne osebe, ki omogoča uživanje pravic iz omenjenega zavarovanja.

Ker so pravice do minimalnih sredstev financirane iz proračuna, so vezane na državljanstvo RS oziroma na vrsto dovoljenja za prebivanje, ki ga ima DDN. Upravičenci do denarne socialne pomoči so tako lahko tisti DDN, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS. Enako velja tudi za primer upravičenosti do varstvenega dodatka.

Četrto poglavje študije je namenjeno proučitvi različnih administrativnih praks, ki lahko namerno ali nenamerno vplivajo na odločitev DDN, da zaprosi za določeno ugodnost s področja socialne varnosti, pa tudi na uspešnost njegovega zahtevka. Študija se v tem delu osredotoča na predstavitev primerov, v katerih imajo državni uradniki določene diskrecijske pravice pri ugotavljanju upravičenosti DDN do pravic in ugodnosti na sedmih področjih socialne varnosti, ki so predstavljena v tretjem poglavju. V tem poglavju študije je pojasnjeno tudi, kakšen vpliv ima prejetje ali vloga za posamezne ugodnosti iz socialnega varstva na možnosti DDN za pridobitev ali podaljšanje dovoljenja za prebivanje ali dostop do državljanstva.

Peto poglavje izpostavlja posamezne vidike bilateralnih sporazumov o koordinaciji področja socialne varnosti, ki jih je Slovenija sklenila z državami nečlanicami EU (med njimi tudi s Hrvaško, ki je v tem času že postala članica EU). Sporazumi z Argentino, Avstralijo, Kanado in Quebecom se nanašajo le na področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja, sporazumi z ostalimi državami (naslednicami nekdanje Jugoslavije) pa se dotikajo tudi drugih področij socialne varnosti. Sporazumi predvidevajo možnosti seštevanja zavarovalnih dob v obeh državah pogodbenicah, če je to potrebno za zadostitev pogojem za pridobitev pravice do določene ugodnosti na posameznem področju socialnega varstva. Predvidevajo tudi možnosti, da za napotene delavce v državi, kjer opravljajo delo, do 24 mesecev še velja zakonodaja druge države, v kateri so zaposleni oz. kjer je sedež njihovega delodajalca. Sporazumi z državami naslednicami nekdanje Jugoslavije vsebujejo tudi različne vrste recipročnih ukrepov s področja zdravstva, ki veljajo za zavarovance in njihove družinske člane. Vsi sporazumi pa za področja, ki jih pokrivajo, predvidevajo tudi možnosti izplačevanja določenih dajatev (pokojnine, starševskega nadomestila) na ozemlje drugih držav.

Pred zaključkom študije so z namenom boljšega razumevanja upravičenosti in dostopnosti DDN do ugodnosti iz naslova socialne varnosti analizirane še tri študije primerov različnih hipotetičnih situacij, v katerih so se znašli DDN, ki so zaprosili za nekatere od omenjenih ugodnosti na posameznih področjih socialnega varstva. Pri določenih situacijah je predstavljenih tudi več različnih scenarijev glede tega, do katerih pravic bi bili DDN lahko upravičeni in na kakšen način jih lahko uveljavijo.

Na koncu študije sledi še prikaz dosegljivih statistik za DDN, živeče v Sloveniji, stare 15 ali več let, po statusu aktivnosti in državi državljanstva, z namenom pridobiti vpogled v aktualne strukture zaposlenosti in brezposelnosti DDN pri nas.

1. UVOD: CILJI, METODOLOGIJA IN DEFINICIJE

1.1 Cilji

Pričujoča študija poskuša sistematično in strnjeno predstaviti sistem socialne varnosti v Sloveniji v teoriji in praksi v odnosu do programov in ugodnosti, ki so dosegljivi državljanom držav nečlanic EU (DDN). Prikaže tudi zakonske podlage za delovanje tega sistema in vrste finančnih mehanizmov, ki ga podpirajo. Ob tem skuša prikazati, katere skupine državljanov držav nečlanic EU so upravičene do posameznih ugodnosti in programov, zlasti glede na njihove statuse prebivanja v Republiki Sloveniji, in hkrati izpostavlja, v katerih primerih so pravice državljanov držav nečlanic EU izenačene s pravicami državljanov Slovenije oziroma EU. Ob tem je treba dodati, da izraz *državljeni držav nečlanic EU* nadomešča v kontekstu EU do sedaj uveljavljen izraz *državljeni tretjih držav*.

Posebnost in dodana vrednost študije je, da na izbranih praktičnih primerih prikazuje možnosti dostopa do posameznih socialnih ugodnosti za državljane držav nečlanic EU, ki prebivajo v Sloveniji. Študija je namenjena tako zainteresirani strokovni javnosti (predstavnikom posameznih državnih institucij) kot proučevalcem in študentom področja socialne varnosti in zavarovanj. Posebej je uporabna tudi zato, ker na enem mestu upošteva resorje različnih ministrstev (zdravstvo, področje invalidnin in pokojnin, brezposelnosti, starševskega varstva in družinskih prejemkov ter socialne pomoči), zadolženih v RS za področje socialne varnosti, ki so v teoriji medsebojno prepleteni, a v praksi pogosto ne dovolj medsebojno usklajeni.

1.2 Metodologija

Temelj priprave pričujočega Nacionalnega poročila je bila analiza strukture slovenskega sistema socialne varnosti predvsem preko študij nacionalne zakonodaje in zakonodaje Evropske unije ter drugih uradnih dokumentov s tega področja, ki zadevajo Republiko Slovenijo. Pri tem je bila v začetni fazi dela v pomoč brošura Evropske komisije (2012) *Vaše pravice iz socialne varnosti v Sloveniji*,¹ ki na kratko opisuje strukturo, obseg in delovanje slovenskega sistema socialne varnosti. Nekaj glavnih področij tega sistema je bilo v nadaljevanju podrobneje preučenih na podlagi analize zakonskih podlag in drugih pravnih aktov.

Poleg tega so bile analizirane tudi spletne strani nekaterih državnih institucij, ki so pristojne za posamezna področja socialne varnosti, v okviru teh pa so bili proučeni še praktični postopki ugotavljanja upravičenosti prosilcev (s poudarkom na državljanih držav nečlanic EU) do posameznih socialnih ugodnosti. Tako so bile analizirane spletne strani Zavoda Republike Slovenije

¹ Ob tem je treba dodati, da je ta publikacija, navkljub izidu v letu 2012, na nekaj mestih že zastarela. Razlog je, da je upoštevala še določbe nekaterih zakonov, ki v tem času niso več veljali ali pa so se spremenili v letu izida tega dela.

za zaposlovanje, Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije ter Ministrstva za notranje zadeve. Z namenom pridobiti vpogled v perspektivo uporabnika ali upravičenca do ugodnosti iz naslova socialne varnosti – v našem primeru državljanov držav nečlanic EU – so bile analizirane tudi informativne spletne strani, ki so na voljo tujim državljanom v zvezi z različnimi področji, pravicami in dolžnostmi kot tudi pogoji za življenje v Republiki Sloveniji:

- *Infotujci – Informacije za tujce*. Ministrstvo za notranje zadeve, <http://www.infotujci.si>;
- *Social Security*. Slovenia.si, <http://www.slovenia.si>;
- *Vstop in prebivanje v Sloveniji*. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, http://www.ess.gov.si/tujci/vstop_in_prebivanje_v_sloveniji;
- *The Rights of Foreigners in Slovenia* (zloženska). Employment Service of Slovenia, http://www.ess.gov.si/_files/644/zlozenka-praviceANG.pdf;
- *Obvezno zdravstveno zavarovanje*. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, <http://www.zzzs.si/>.

Analizirani in medsebojno primerjani so bili tudi bilateralni sporazumi Slovenije z osmimi drugimi državami za področje socialnega zavarovanja. Z ozirom na potencialno odstopanje od oziroma usklajenost slovenske zakonodaje ter prakse s predpisi Evropske unije na področju socialne varnosti so bile analizirane tudi evropske uredbe in direktive, ki so relevantne za to področje. Proučene so bile še nekatere primerjalne študije mednarodnih organizacij in institucij ter nekateri strokovni članki, navedeni v spremni dokumentaciji študije EMN. Ti za seznanitev z urejanjem področja socialne varnosti za tuje državljane v Sloveniji niso bili uporabni, saj Slovenije niti ne omenjajo.²

V zvezi z različnimi vsebinskimi vprašanji so bili kontaktirani pristojni na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki je tudi pristojno za največji delež izvajanja socialne zakonodaje v Sloveniji. Poleg teh smo se za informacije obrnili še na predstavnike nekaterih drugih pristojnih institucij (Ministrstvo za zdravje, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS), Skupnost centrov za socialno delo in Center za socialno delo Bežigrad). Da bi pridobili podatke za sedmo točko študije, smo kontaktirali še Statistični urad Republike Slovenije. Ta nam je lahko želene vrste statističnih podatkov priskrbel samo za obdobje 2011/12, ne pa tudi za predhodna štiri leta. Vzrok je v drugačni in zapletenejši metodologiji zbiranja ter eventuelne obdelave tovrstnih podatkov v omenjenem obdobju.

To poročilo lahko pojmuje kot najnovejši sintetiziran pregled strukture, pravne ureditve in deloma tudi prakse urejanja in upravljanja sistema socialne varnosti v Sloveniji. Ker se je večina najpomembnejših področnih zakonov spremenila od vključno leta 2010 dalje – tako zaradi spreminjanja socialno-ekonomskega položaja v državi kot zaradi prilagajanja standardom ter zahtevam Evropske unije – je ta dokument pomemben z vidika, da vse te spremembe upošteva, opozarja pa tudi na predvidene spremembe zakonodaje, ki se obetajo v bližnji prihodnosti. Poleg tega predstavlja tudi uporabno orodje za razreševanje različnih primerov praktičnih (hipotetičnih) situacij državljanov držav nečlanic EU, kot je to nakazano v študijah primerov v šesti točki študije.

² Izjeme so redke – kot denimo poročilo OECD – *Pensions at a Glance* (2011).

1.3 Definicije

Dovoljenje za stalno prebivanje je dovoljenje, ki ga tuji državljani lahko pridobijo po petletnem neprekinjenem bivanju v Republiki Sloveniji, v kolikor izpolnjuje pogoje, ki so določeni v Zakonu o tujcih. To dovoljenje se izda brez omejitev glede trajanja in namena bivanja v Republiki Sloveniji.

Dejansko prebivališče je prebivališče, kjer oseba dejansko živi (ne glede na to, kje ima prijavljeno stalno oz. začasno prebivališče).

Državljan države nečlanice EU (DDN) – ta pojem nadomešča v kontekstu EU do sedaj uveljavljen izraz *državljan tretje države*.

(Socialna) ugodnost lahko za upravičenca pomeni določen finančni prejemek ali drugo obliko pomoči države (občine) z namenom izboljšanja njegovega socialnega položaja.

2. PREGLED SLOVENSKEGA SISTEMA SOCIALNE VARNOSTI IN NJEGOVA POVEZANOST Z MIGRANTI IZ DRŽAV NEČLANIC EU

2.1. Pregled ugodnosti z naslova socialne varnosti in programov ter mehanizmov njihovega financiranja

2.1.1 Prosimo, da podate opisni pregled sistema socialne varnosti v Sloveniji, hkrati z opisom institucionalnega okvira, poglobitnih inštitucij, njihovih glavnih nalog in načina koordinacije.³

Organizacija sistema socialne varnosti

Sistem socialne varnosti v Sloveniji zajema socialno zavarovanje, družinske prejemke, pomoč socialno ogroženim in subvencije na področju vzgoje in izobraževanja.

I. Sistem socialnega zavarovanja

Sistem socialnega zavarovanja sestoji iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, obveznega zdravstvenega zavarovanja, zavarovanja za primer brezposelnosti in zavarovanja za starševsko varstvo. Zavarovanja so obvezna za vse zaposlene in samozaposlene osebe. Sistem socialnega zavarovanja se v večini primerov financira s prispevki za socialno varnost, ki jih plačujejo zaposlene osebe in delodajalci; preostali dve področji (družinski prejemki in socialna pomoč) pa sta proračunsko financirani.

a) *Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje*

Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje krije zavarovalne primere za starost, invalidnost, potrebo po pomoči in postrežbi, telesno okvaro in smrt. Obvezno so zavarovane zaposlene osebe, samozaposlene osebe, kmetje in nekatere druge kategorije oseb, ki opravljajo določene dejavnosti. To zavarovanje upravlja Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, ki deluje preko Centrale v Ljubljani, območnih enot in izpostav. Svet zavoda je sestavljen iz predstavnikov vlade, sindikatov, delodajalskih združenj, upokojencev ter predstavnika delovnih invalidov in delavcev Zavoda. V Sloveniji to področje formalno ureja Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2).

b) *Obvezno zdravstveno zavarovanje*

Osebe, zavarovane v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja, so upravičene do zdravstvenih storitev (zdravstveno varstvo) in denarnih nadomestil, vključno z denarnim nadomestilom v primeru bolezni ter povračilom stroškov za zdravstvene storitve v tujini. V

³ V kolikor ni navedeno drugače, je pregled sistema socialne varnosti v Sloveniji citiran iz publikacije *Vaše pravice iz socialne varnosti v Sloveniji* (2013, 4–5).

sistem so vključene zaposlene osebe, samozaposlene osebe, kmetje, prejemniki nadomestil iz naslova socialne varnosti (vključno z upokojevcami) in druge osebe, ki prebivajo v Republiki Sloveniji, kot tudi njihovi družinski člani. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije je edini ponudnik obveznega zdravstvenega zavarovanja. Deluje po območnih enotah in izpostavah. Upravni odbor tega zavoda je sestavljen iz predstavnikov zavarovancev in delodajalcev. Na voljo je tudi prostovoljno dodatno zdravstveno zavarovanje (zavarovanje z doplačilom) za zdravstvene storitve, ki jih obvezno zavarovanje ne krije v celoti. V Sloveniji to področje formalno ureja Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ).

c) Zavarovanje za primer brezposelnosti

Zavarovanje za primer brezposelnosti zagotavlja plačilo nadomestil za primer brezposelnosti. Pristojni organ za to področje je Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki deluje prek mreže območnih služb in uradov za delo. Upravni odbor zavoda je sestavljen iz predstavnikov organizacij delodajalcev, sindikatov, zaposlenih na Zavodu za zaposlovanje in vlade. Zavarovanje za primer brezposelnosti zagotavlja tudi pravico do plačila prispevkov za obvezna socialna zavarovanja ter do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (eno leto pred izpolnitvijo minimalnih pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju). Te pravice se uresničujejo po predpisih, ki urejajo posamezno vrsto socialnega zavarovanja (58. člen Zakona o urejanju trga dela (ZUTD)), sicer pa je to področje urejeno z Zakonom o urejanju trga dela.

d) Zavarovanje za starševsko varstvo

Zavarovanje za starševsko varstvo obsega starševski dopust (porodniški dopust, dopust za nego in varstvo otroka, očetovski dopust, posvojiteljski dopust), starševska nadomestila (porodniško nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo, očetovsko nadomestilo, posvojiteljsko nadomestilo), pravico do krajšega delovnega časa in pravico do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva za zaposlene osebe, samozaposlene osebe, kmete in nekatere druge kategorije oseb na območju Republike Slovenije (6. in 7. člen Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP)). Pravice se uveljavljajo na 62 regionalnih centrih za socialno delo, formalno pa urejajo z ZSDP.

II. Družinski prejemki

Družinski prejemki so denarni prejemki, ki obsegajo: starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka in delno plačilo za izgubljeni dohodek. Starševski dodatek je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka le-ti niso upravičeni do starševskega nadomestila. Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Z otroškim dodatkom se staršem oz. otroku zagotovi dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje, kadar dohodek na družinskega člana ne presega zgornje meje dohodkovnega razreda. Dodatek za veliko družino je letni prejemek namenjen družini z več otroki. Dodatek za nego otroka je denarni dodatek za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in je namenjen kritju povečanih življenjskih stroškov, ki jih ima družina zaradi nege in

varstva takega otroka. Delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP)).

Državljanom držav nečlanic EU so po trenutno veljavni zakonodaji dostopne štiri oblike družinskih prejemkov: pomoč ob rojstvu otroka, dodatek za veliko družino in dodatek za nego otroka so dostopni tujcem, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v RS in stalno prebivališče⁴ v RS; pravico do otroškega dodatka pa ima eden od staršev otroka s prijavljenim prebivališčem v RS. To področje formalno ureja Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.

III. Pomoč socialno ogroženim

V slovenskem sistemu socialne varnosti so predvidene tudi različne oblike pomoči osebam, ki se znajdejo v težkem socialnem položaju:

a) *Denarna socialna pomoč*

Denarna socialna pomoč je namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb za čas prebivanja v RS v višini, ki omogoča preživetje, načeloma za določen čas in je odvisna od višine dohodkov, števila družinskih članov, premoženja, prihrankov ter zagotovljene oskrbe in morebitnega obstoja krivdnega razloga. Je zadnja v vrsti pomoči, ki se lahko dodeli posamezniku šele potem, ko je izčrpal vse možnosti za pridobitev sredstev za preživetje. Do denarne socialne pomoči so lahko upravičeni tisti tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS, ter osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita, in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v RS in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v RS. To področje ureja Zakon o socialno varstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

Kot posebna oblika denarne socialne pomoči se lahko dodeli tudi izredna denarna socialna pomoč, če se ugotovi, da se je oseba (ali družina) iz razlogov, na katere ni mogla ali ne more vplivati, znašla v položaju materialne ogroženosti oziroma, če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na preživljanje, ki jih z lastnim dohodkom ali lastnim dohodkom družine ne more pokriti. Do izredne denarne socialne pomoči so lahko upravičeni tisti tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS, ter osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita, in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v RS in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v RS. To področje urejata Zakon o socialno varstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

b) *Varstveni dodatek*

Z varstvenim dodatkom se upravičencem za čas prebivanja v RS zagotavljajo sredstva za kritje

⁴ Stalno prebivališče v RS lahko prijavijo le tujci, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje. To so dolžni storiti v osmih dneh po pridobitvi dovoljenja za stalno prebivanje.

življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin,...) in niso stroški za zagotavljanje minimalnih življenjskih potreb. Varstveni dodatek je namenjen osebam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati. Do varstvenega dodatka so upravičeni tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS in stalnim prebivališčem v RS, ki niso več delovno aktivni oziroma so nezmožni za delo ali trajno nezaposljivi. To področje urejata Zakon o socialno varstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

c) *Plačilo prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje*

Do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje so upravičeni tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v RS in stalno prebivališče v RS in ki so upravičeni do denarne socialne pomoči oziroma izpolnjujejo pogoje za denarno socialno pomoč (ne glede na krivdni razlog) ter niso zavarovanci iz drugega naslova določenega z zakonom, ki ureja zdravstveno zavarovanje. To področje urejata Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev in Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

d) *Kritje razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev*

Upravičenci do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev so tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje in stalnim bivališčem v RS, ki so upravičeni do denarne socialne pomoči oziroma izpolnjujejo pogoje za denarno socialno pomoč in niso zavarovanci iz drugega naslova, določenega z zakonom, ki ureja zdravstveno zavarovanje. To področje urejata Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev in Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

e) *Občinske enkratne socialne pomoči*

To področje urejajo lokalne skupnosti s svojimi pravnimi akti. Praviloma so upravičenci občani občine, ki zagotavlja to pomoč, če ima prosilec pravice na njenem območju prijavljeno stalno prebivališče in zaradi trenutne materialne ogroženosti nujno potrebuje pomoč občine, pred tem pa je izkoristil že vse zakonske možnosti za rešitev socialne stiske.

IV. Subvencije na področju vzgoje in izobraževanja

a) *Znižano plačilo za programe vrtcev*

Znižano plačilo vrtca za otroke lahko uveljavljajo starši (državljeni RS in tujci, če imajo v RS prijavljeno stalno ali začasno prebivališče), če je vsaj eden od njih zavezanec za dohodnino v RS. Pri določanju višine plačila vrtca se upoštevajo dohodki in premoženje staršev, določeni z Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, oziroma glede na uvrstitev v ustrezni dohodkovni razred. Ta ugodnost se podeli za obdobje enega koledarskega leta ali do spremembe dejstev in okoliščin, ki vplivajo na priznanje pravice. Center za socialno delo lahko v izjemnih primerih, kjer bi plačilo programa vrtca ogrozilo socialno varnost oseb ali iz drugih pomembnih razlogov, določi nižje plačilo za vrtec. To področje urejata Zakon o vrtcih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

b) Subvencija malice za učence in dijake

Do polne subvencije malice so upravičeni učenci oziroma dijaki, ki izhajajo iz družin, kjer povprečni mesečni dohodek (ugotovljen v odločbi o otroškem dodatku) na osebo ne presega 53 % oziroma 42 % neto povprečne plače v RS. Dijaki, ki izhajajo iz družin, kjer je povprečni mesečni dohodek na osebo nad 42 % in do 53 % neto povprečne plače, so upravičeni do subvencije v višini 70 %; kjer povprečni mesečni dohodek znaša nad 53 % in do 64 % neto povprečne plače pa 40 % odstotkov cene malice. To področje urejajo Zakon o šolski prehrani, Zakon o socialno varstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

c) Subvencija kosila za učence

Učencem, ki izhajajo iz družin, kjer povprečni mesečni dohodek (ugotovljen v odločbi o otroškem dodatku) na osebo ne presega 18 % neto povprečne plače, pripada subvencija v višini cene kosila. To področje urejajo Zakon o šolski prehrani, Zakon o socialno varstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

Pristojne institucije na področju socialne varnosti

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) nadzira dejavnosti Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje in centrov za socialno delo. Ministrstvo za zdravje skupaj z Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije določa programe zdravstvenih storitev za zavarovance.

Družinske prejemke, denarno socialno pomoč (izredno denarno socialno pomoč), varstveni dodatek in socialne storitve zagotavljajo krajevno pristojni centri za socialno delo. Za nadzor je odgovorno MDDSZ, ki po potrebi pripravlja interna navodila (tudi v zvezi z uporabo diskrecijske pravice) in izobraževanja, ki pomagajo uradnikom, da prosilcem za omenjene pravice zagotavljajo konsistentno implementacijo zakonskih določb.⁵

Financiranje

Sheme socialnega zavarovanja v Sloveniji se financirajo iz prispevkov za socialno zavarovanje, ki jih plačujejo zavarovanci in delodajalci. Po 50. členu ustave država skrbi za delovanje različnih shem socialnega zavarovanja. Zavarovanje za primer brezposelnosti in zavarovanje za starševsko varstvo se v glavnem financirata iz državnega proračuna. Družinski prejemki, denarna socialna pomoč in varstveni dodatek se v celoti financirajo iz državnega proračuna.

Večina ugodnosti, ki se financirajo s prispevki, je dostopnih DDN ne glede na njihov status prebivanja v Sloveniji. Družinski prejemki, minimalna sredstva in deloma ugodnosti iz naslova dolgotrajne oskrbe pa so večinoma dostopni samo DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in prijavljenim stalnim prebivališčem v RS. To je povezano z dejstvom, da so te ugodnosti financirane iz proračuna.

⁵ Informacijo je posredovalo MDDSZ.

Tabela 2.1. Pregled slovenskega sistema socialne varnosti v nacionalnih vodnikih MISSOC, kot se nanaša na državljane držav nečlanic EU (razpoložljive ugodnosti in programi, finančni mehanizmi in dostopnost).

Področje socialne varnosti	Ugodnosti in programi po posameznih področjih	Finančni mehanizmi (plačevanje s prispevki/ financiranje iz proračuna/ mešano) ⁶	Dostopnost za državljane držav nečlanic EU
I. Zdravstveno varstvo	Nujno zdravstveno varstvo ⁷	Financiranje iz proračuna	Da
	Dostop do zdravstvenih storitev ter (izbranih) zdravil in medicinsko-tehničnih pripomočkov, ⁸ ki jih pokriva obvezno zdravstveno zavarovanje	Financiranje s prispevki	Da
	Dostop do zdravstvenih storitev ter (izbranih) zdravil in medicinsko-tehničnih pripomočkov, ⁹ ki jih pokriva prostovoljno zdravstveno zavarovanje	Financiranje s prispevki	Da
	Plačilo prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in stalnim prebivališčem v RS)
	Kritje razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in stalnim prebivališčem v RS)
II. Denarna nadomestila v primeru bolezni	Izplačevanje začasne izgube delovne zmožnosti ekonomsko aktivnim zavarovancem	Financiranje s prispevki: do 30 dni zadržanosti od dela običajno izplačuje delodajalec; od 30 dni do 1 leta zadržanosti običajno izplačuje Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije	Da

⁶ Če ni navedeno drugače, je vir podatkov publikacija *Vaše pravice iz socialne varnosti v Sloveniji* (2012).

⁷ 7. člen Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

⁸ *Obvezno zdravstveno zavarovanje* (2013).

⁹ *Obvezno zdravstveno zavarovanje* (2013).

III. Nadomestila za materinstvo in očetovstvo	Starševski dopust	Mešano financiranje ¹⁰	Da
	Starševska nadomestila (v času starševskega dopusta)	Mešano financiranje ¹¹	Da
	Pravica do krajšega delovnega časa zaradi starševstva	Mešano financiranje ¹²	Da
IV. Nadomestila za invalidnost	Invalidska pokojnina	Financiranje s prispevki	Da
	Nadomestila za invalidnost (nadomestilo za invalidnost, delna invalidska pokojnina, invalidnina, poklicna rehabilitacija)	Financiranje s prispevki	Da
V. Starostne pokojnine in nadomestila za starost	Starostna pokojnina	Financiranje s prispevki	Da
	Delna pokojnina	Financiranje s prispevki	Da
	Letni dodatek	Financiranje s prispevki	Da
VI. Nadomestila za preživele družinske člane ¹³	Izredna denarna socialna pomoč po smrti družinskega člana	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in stalnim prebivališčem v RS)
	Izredna denarna socialna pomoč kot pomoč pri kritju stroškov pogreba	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in stalnim prebivališčem v RS)
	Vdovska pokojnina	Financiranje s prispevki	Da
	Družinska pokojnina	Financiranje s prispevki	Da
VII. Nadomestila za poškodbe pri delu in poklicne bolezni	Nadomestila za poškodbe pri delu	Financiranje s prispevki	Da
	Nadomestila za poklicne bolezni	Financiranje s prispevki	Da

¹⁰ Informacijo je posredovalo MDDSZ po elektronski pošti dne 7. 11. 2013.

¹¹ Enako kot predhodna opomba.

¹² Enako kot predhodna opomba.

¹³ V publikaciji *Vaše pravice iz socialne varnosti v Sloveniji* (2012, 17) sta kot nadomestila za preživele družinske člane omenjeni tudi pravici do odpravnine in oskrbnine, vendar to ne drži (več), saj ti dve pravici v najnovejšo zakonodajo (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju - ZPIZ-2) nista vključeni. Odpravnina in oskrbnina se izplačujeta samo še tistim upravičencem, ki sta jim bili priznani pred uveljavitvijo tega zakona (ZPIZ-2, člen 402).

VIII. Družinski prejemki	Starševski dodatek	Financiranje iz proračuna	Ne ¹⁴
	Pomoč ob rojstvu otroka	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN stalnim prebivališčem v RS)
	Otroški dodatek	Financiranje iz proračuna	Da (otrok mora imeti prijavljeno stalno ali začasno prebivališče v RS)
	Dodatek za veliko družino	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN stalnim prebivališčem v RS)
	Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN stalnim prebivališčem v RS)
	Delno plačilo za izgubljeni dohodek	Financiranje iz proračuna	Ne ¹⁵
IX. Brezposelnost	Nadomestilo za primer brezposelnosti	Mešano financiranje	Da
X. Minimalna sredstva	Denarna socialna pomoč	Financiranje iz proračuna	Da - DDN, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS; - osebe, ki to lahko uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo RS
	Varstveni dodatek	Financiranje iz proračuna	Da - DDN, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS; - osebe, ki to lahko uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo RS
XI. Dolgotrajna oskrba	Dodatek za pomoč in postrežbo	Financiranje s prispevki	Da (samo za DDN s stalnim prebivališčem v RS)

¹⁴ S predvideno spremembo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih naj bi bili do tega prejemka upravičeni tudi DDN s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki tukaj tudi dejansko prebivajo.

¹⁵ S predvideno spremembo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih naj bi bili do tega prejemka upravičeni tudi DDN s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki tukaj tudi dejansko prebivajo.

	Nadomestilo za invalidnost	Financiranje s prispevki	Da
	Dodatek za tujo nego in pomoč	Financiranje s prispevki	Da (samo za DDN stalnim prebivališčem v RS)
	Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo	Financiranje iz proračuna	Da (samo za DDN s stalnim prebivališčem v RS) ¹⁶
	Izbira družinskega pomočnika	Financiranje iz proračuna (občine)	Da (samo za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS)
	Delno plačilo za izgubljeni dohodek	Financiranje iz proračuna	Ne ¹⁷
	Dostop do zdravstvenih storitev (npr. daljše bolnišnično zdravljenje)	Financiranje s prispevki	Da

2.1.2. Dodatne ugodnosti iz slovenskega sistema socialne varnosti, ki niso vključene v nacionalnem vodniku MISSOC.

Področje socialne varnosti	Ugodnosti in programi po posameznih področjih	Finančni mehanizmi (plačevanje s prispevki/ financiranje iz proračuna/ mešano)	Dostopnost za državljane držav nečlanice EU
Subvencije	Znižano plačilo za programe vrtecev	Financiranje iz proračuna (občine)	Da
	Subvencija malice za učence in dijake	Financiranje iz proračuna	Da
	Subvencija kosila za učence	Financiranje iz proračuna	Da

2.2. Ali so ustvarjalci politike v Sloveniji vzpostavili povezavo med politikami socialne varnosti in imigracije? (npr. ali je dostop migrantov do socialne varnosti eksplicitno povezan z integracijsko politiko Slovenije? Ali je dostop migrantov do socialne varnosti eksplicitno povezan s slovensko politiko privabljanja visoko usposobljenih imigrantov? itd.)

Ne.

¹⁶ Otrok mora imeti stalno prebivališče v RS.

¹⁷ S predvideno spremembo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih naj bi bili do tega prejemka upravičeni tudi DDN s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki tukaj tudi dejansko prebivajo.

2.3. Ali obstajajo kakšne nedavne/načrtovane spremembe določil upravičenosti do ugodnosti z naslova socialne varnosti in programov, navedenih v drugem stolpcu gornje tabele, ki bi utegnile vplivati na dostopnost le-teh državljanom držav nečlanic EU?

V letu 2014 so nastopile ali se obetajo spremembe nekaterih zakonov s področja socialnega varstva, ki spreminjajo ali bodo spremenile ureditev posameznih prej omenjenih ugodnosti ter programov v večini primerov za vse prebivalce Slovenije, ne samo za DDN.

Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre-C), ki je bil sprejet 21. 11. 2013 in se bo začel uporabljati 1. 9. 2014, se bosta ukinili pravici do posmrtnine in pogrebne iz Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Omenjeni pravici bosta nadomeščeni z novima posebnima oblikama izredne denarne socialne pomoči v okviru ZSVarPre-C, to sta enkratna izredna denarna socialna pomoč po smrti družinskega člana in izredna denarna socialna pomoč kot pomoč pri kritju stroškov pogreba (24. člen ZSVarPre-C).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-C), ki je bil sprejet 21. 11. 2013 in se je začel uporabljati 1. 1. 2014, prinaša razširitev upravičenosti do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje tudi na tujce, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje, če so pri tem upravičeni do denarne socialne pomoči ali izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarne socialne pomoči in imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (13. člen ZUPJS-C).

Spremembe pa se obetajo še na področju družinskih prejemkov. Za vse vrste teh prejemkov, kjer je bil do sedaj v veljavi pogoj za njihovo uveljavljanje stalno prebivališče DDN v Sloveniji, naj bi po novem predlogu Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih veljal dodaten pogoj in sicer pogoj dejanskega prebivališča potencialnega upravičenca – v večini primerov enega od staršev in/ali otroka. Za ugotavljanje dejanskega prebivališča bi bili zadolženi centri za socialno delo (CSD), glede samega načina izvajanja tega procesa pa je v predlogu navedeno samo, da bo CSD lahko »preverja[l] dejansko stanje tudi zunaj svojega delovnega časa v okviru določb zakona, ki ureja splošni upravni postopek, ki veljajo za vabilo in vročanje. Ogleđ pa lahko opravi tudi nenapovedano.« Posebej pomembno za DDN v kategoriji družinskih prejemkov je, da predlagana nova različica zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih razširja upravičenost do starševskega dodatka in delnega plačila za izgubljen dohodek tudi na DDN, saj državljanstvo Slovenije oziroma EU ne bi bila več pogoj za pridobitev ugodnosti, ki izhajajo iz teh pravic. (Predlog Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, 2013).

3. DRŽAVNI PREDPISI, KI ZADEVAJO DOSTOP DRŽAVLJANOV DRŽAV NEČLANIC EU DO SOCIALNE VARNOSTI

V prejšnjem poglavju so bile navedene ugodnosti na vseh področjih socialne varnosti, ki so dostopne državljanom držav nečlanic EU v Sloveniji, to poglavje pa zahteva bolj poglobljeno analizo pogojev, ki se nanašajo na državljane držav nečlanic EU v zvezi z upravičenostjo do ugodnosti, ki sodijo v naslednje specifične »kategorije« socialne varnosti:¹⁸

- I. Zdravstveno varstvo;*
- II. Denarna nadomestila v primeru bolezni;*
- III. Nadomestila za materinstvo in očetovstvo;*
- V. Starostne pokojnine in nadomestila za starost;*
- VIII. Družinski prejemki;*
- IX. Brezposelnost;*
- X. Minimalna sredstva.*

3.1. Ali je za katero od ugodnosti, ki sodijo pod zgoraj naštetih sedem kategorij in so dostopne državljanom držav nečlanic EU, zahtevano minimalno obdobje prebivanja v državi?

Da/Ne

Če da, prosim navedite:

- kakšno je minimalno zahtevano obdobje prebivanja za vsako od ugodnosti. (Če se to obdobje spreminja glede na posamezne kategorije migrantov, navedenih v tabeli 2.1, prosimo, da to navedete, zraven pa navedite še minimalni obdobje prebivanja za vsako kategorijo posebej in z ozirom na vsako ugodnost posebej);*
- ali se minimalno zahtevano obdobje prebivanja nanaša le na državljane držav nečlanic EU, ali to velja tudi za državljane Slovenije. (Če minimalno zahtevano obdobje prebivanja velja tudi za državljane Slovenije, prosimo navedite minimalno zahtevano obdobje prebivanja za vsako od ugodnosti posebej).*

3.2. Ali so katere od ugodnosti iz zgoraj naštetih sedmih kategorij, ki so dostopne državljanom držav nečlanic EU, ob vrnitvi državljana tretje države v izvorno državo, prenosljive?

Da/Ne

Če da, prosim navedite:

- katere ugodnosti so prenosljive ob vrnitvi državljana tretje države v izvorno državo. (Če se*

¹⁸ Teh sedem »kategorij« socialne varnosti je bilo s strani Evropske migracijske mreže in nacionalnih kontaktnih točk posebej izbranih za poglobljeno analizo v tem (in naslednjem) poglavju študije, ker so za migrante posebnega pomena.

'prenosljivost' ugodnosti spreminja za vsako kategorijo migrantov, navedenih v tabeli 2.1., prosimo, da to navedete in opišete, katere kategorije državljanov lahko uživajo to pravico z ozirom na vsako ugodnost posebej);

- ali so predpisi, ki zadevajo 'prenosljivost' ugodnosti enaka za državljane Slovenije ob selitvi v tretjo državo. (Če se predpisi o 'prenosljivosti' ugodnosti za državljane držav nečlanic EU razlikujejo od določil za državljane Slovenije, prosimo, da podrobno navedete predpise, ki se nanašajo na državljane vaše države članice za vsako ugodnost posebej).

3.3. Ali je minimalno obdobje zaposlenosti/ minimalno obdobje plačevanja prispevkov povezano s katero od ugodnosti iz zgoraj naštetih sedmih kategorij, ki so dostopne državljanom držav nečlanic EU?

Da/Ne

Če da, prosim navedite:

- kakšno je minimalno obdobje zaposlenosti/ minimalno obdobje plačevanja prispevkov, ki velja za vsako ugodnost posebej. (Če se minimalno obdobje zaposlenosti/ minimalno obdobje plačevanja prispevkov razlikuje glede na kategorije državljanov držav nečlanic EU, navedene v tabeli 2.1., prosimo, da to navedete, hkrati z minimalnim obdobjem zaposlenosti/ minimalnim obdobjem plačevanja prispevkov za vsako kategorijo in ugodnost posebej).
- Ali minimalno obdobje zaposlenosti/ minimalni čas plačevanja prispevkov velja le za državljane držav nečlanic EU, ali tudi za državljane Slovenije. (Če velja minimalno obdobje zaposlenosti/ minimalno obdobje plačevanja prispevkov tudi za državljane vaše države (članice), prosimo, da podrobno navedete to obdobje za vsako ugodnost posebej).

3.4. Ali so specifični pogoji za migrante (npr. zahteva za posedovanje določenega dovoljenja za bivanje, viza, dovoljenje začasno bivanje, stalno prebivališče, zahteva po udeležbi v integracijskem tečaju, itd.) povezani s katero od ugodnosti iz sedmih zgoraj naštetih kategorij, dostopnih državljanom držav nečlanic EU?

Da/Ne

Če da, prosim navedite:

- kakšni so specifični pogoji za migrante glede na vsako ugodnost posebej. (Če se specifični migracijski pogoji razlikujejo za vsako od kategorij migrantov, navedenih v tabeli 2.1., prosimo, da to navedete, hkrati s specifičnimi migracijskimi pogoji za vsako kategorijo državljanov držav nečlanic EU, glede na vsako ugodnost posebej).

3.5. Ali so še kakšni drugi pogoji (ki zgoraj še niso navedeni), npr. najnižja ali najvišja starost, ugotavljanje premoženja, itd., ki so povezani s katero od ugodnosti iz zgoraj navedenih sedmih kategorij in so dostopni državljanom držav nečlanic EU? Prosimo, da pri tem vprašanju samo navedete katerekoli druge pogoje, ki se nanašajo na državljane držav nečlanic EU (in ne na državljane Slovenije).

Da/Ne

Če da, prosim navedite:

- kateri so dodatni pogoji glede na vsako ugodnost posebej; navedite tudi, ali veljajo za vsako kategorijo migrantov, navedenih v tabeli 2.1., drugačni dodatni pogoji.

V tej točki so podrobneje predstavljeni pogoji (npr. stalno/začasno prebivališče v RS, dolžina zaposlitve, plačevanje prispevkov, minimalna starost ipd.), ki jih morajo izpolnjevati državljani držav nečlanic EU, da so upravičeni do posameznih ugodnosti in prejemkov iz naslova pravic na posameznih področjih socialne varnosti v Sloveniji. Če se pogoji razlikujejo glede na posamezne kategorije državljanov držav nečlanic EU (osebe z dovoljenjem za stalno prebivanje, osebe z dovoljenjem za začasno prebivanje, zaposleni, brezposelni, družinski člani), je to posebej označeno. Prav tako je posebej označeno, če se pogoji za državljane držav nečlanic EU razlikujejo od pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani Slovenije. Označeno je tudi, katere pravice oz. ugodnosti in prejemki iz socialnega varstva pripadajo državljanom držav nečlanic EU tudi v primeru, če se preselijo nazaj v izvorno državo.

- I. Zdravstveno varstvo

Dostop do storitev javnega zdravstvenega sistema v RS je odvisen od tega, ali je posameznik zavarovan v skladu z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ). Dravljanji držav nečlanic EU, ki imajo v Sloveniji urejen status tujca, so praviloma obvezno zdravstveno zavarovani kot zaposleni, samozaposleni, študenti, dijaki ali kot brezposelne osebe. Njihovi družinski člani so zavarovani, če imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, razen če ni z mednarodno pogodbo drugače določeno (20. člen ZZVZZ). V skladu s stališčem Vlade RS iz leta 1995 so ožji družinski člani zavarovancev, ki so tujci, zavarovani kot družinski člani tudi v primeru, ko imajo v Sloveniji izdano dovoljenje za začasno prebivanje, in sicer za čas veljavnosti tega dovoljenja in če so izpolnjeni tudi vsi drugi pogoji za pridobitev te pravice.¹⁹ V primeru, da imajo tujci obvezno zdravstveno zavarovanje, so njihove pravice glede dostopa do zdravstvenega varstva povsem izenačene s slovenskimi državljani. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije zagotavlja plačilo zdravstvenih storitev tudi tujcem, ki niso zavarovani v skladu z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, če tako določa mednarodna pogodba (27. člen ZZVZZ). Ostali tujci²⁰ pa so upravičeni le do brezplačnega nujnega zdravljenja (7. člen ZZVZZ), ki obsega »neodložljive zdravstvene storitve oživljanja, ohranitve življenja in preprečitve poslabšanja zdravstvenega stanja obolelega ali poškodovanega. Nujnost zdravljenja presoja osebni zdravnik oziroma pristojna zdravniška komisija v skladu s splošnim aktom Zavoda« (25. člen ZZVZZ).

¹⁹ Odgovor Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije na vprašanje, zastavljeno preko e-uprave, dne 17. 9. 2009.

²⁰ Mednje sodijo tujci iz držav, s katerimi niso sklenjene mednarodne pogodbe, ter tujci, ki začasno prebivajo v Republiki Sloveniji ali so na poti skozi državo in zanje ni bilo mogoče zagotoviti plačila zdravstvenih storitev (ZZVZZ, 7. člen).

V primeru, da je DDN s stalnim prebivališčem v Sloveniji upravičen do denarne socialne pomoči ali izpolnjuje pogoje za pridobitev denarne socialne pomoči ter ni zavarovanec iz drugega naslova, določenega z zakonom, ki ureja zdravstveno zavarovanje, zanj prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje krije občina njegovega stalnega prebivališča (v skladu s 13. členom Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-C), ki je pričel veljati 1. januarja 2014 – pred tem je bila ta možnost zagotovljena le državljanom RS). Pravica do kritja prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje se dodeli za določen čas. Ta se določi glede na okoliščine, ki so podlaga za dodelitev višine denarne socialne pomoči. Če ima oseba že priznano pravico do denarne socialne pomoči, ji v primeru prenehanja obveznega zdravstvenega zavarovanja na drugi pravni podlagi pravica pripada od prvega naslednjega dne po prenehanju zdravstvenega zavarovanja na drugi pravni podlagi. Center za socialno delo odloča o pravici po uradni dolžnosti ob vložitvi vloge za denarno socialno pomoč, razen, če vlagatelj izrecno izjavi, da te pravice ne želi (3. točka 30. člena ZUPJS). Pravica do kritja prispevkov za osnovno zdravstveno zavarovanje se osebi dodeli najdlje za obdobje, za katero se ji lahko dodeli denarna socialna pomoč (5. točka 30. člena ZUPJS).

DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje in s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki prejemajo denarno socialno pomoč oziroma izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarne socialne pomoči (pod pogojem, da navedenih pravic nimajo zagotovljenih v celoti iz obveznega zdravstvenega zavarovanja ali iz drugega naslova), in po njih zavarovani družinski člani imajo v skladu z 29. členom ZUPJS pravico do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev (ki jo sicer krije prostovoljno zdravstveno zavarovanje). Razliko do polne vrednosti zdravstvenih storitev zagotavlja RS iz proračunskih sredstev (24. člen ZZVZZ). Cilj tega ukrepa je v celoti zagotoviti zdravstveno oskrbo zavarovancem, ki nimajo dovolj lastnih sredstev za plačilo premije dodatnega zdravstvenega zavarovanja in niso že na podlagi ZZVZZ upravičeni do pravic iz osnovnega zdravstvenega zavarovanja v celoti. Do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev so upravičeni največ za obdobje, za katero se jim dodeli denarna socialna pomoč (29. člen ZUPJS). Plačilo zdravstvenih storitev se v celoti zagotovi vojaškimi invalidom in civilnim invalidom vojne, s tem da razliko nad ravnijo obveznega zavarovanja zagotavlja RS iz proračuna (24. člen ZZVZZ). Prav tako imajo v celoti zagotovljene pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja otroci (23. člen ZZVZZ). Center za socialno delo odloča o pravici po uradni dolžnosti ob vložitvi vloge za denarno socialno pomoč, razen, če vlagatelj izrecno izjavi, da te pravice ne želi. CSD obvesti o priznanju pravice Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije in zavarovalnico, pri kateri ima oseba sklenjeno prostovoljno zdravstveno zavarovanje (29. člen ZUPJS).

- II. Denarna nadomestila v primeru bolezni

Pogoji za pridobitev pravice do nadomestila med začasno zadržanostjo od dela so v Sloveniji vezani na plačevanje prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje in se ne razlikujejo glede na to, ali je oseba državljan Slovenije ali ne. To področje ureja Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ).

Pravico do nadomestila med začasno zadržanostjo od dela imajo (ZZVZZ, 28. člen):

1. osebe, ki so v delovnem razmerju v Republiki Sloveniji;
2. osebe v delovnem razmerju pri delodajalcu s sedežem v Republiki Sloveniji, poslani na delo ali na strokovno izpopolnjevanje v tujino, če niso obvezno zavarovane v državi, v katero so bile poslani;
3. osebe, zaposlene pri tujih in mednarodnih organizacijah in ustanovah, tujih konzularnih in diplomatskih predstavništvih s sedežem v Republiki Sloveniji, če ni z mednarodno pogodbo drugače določeno;
4. osebe s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, zaposlene pri tujem delodajalcu, ki niso zavarovane pri tujem nosilcu zdravstvenega zavarovanja;
5. osebe, ki na območju Republike Slovenije samostojno opravljajo gospodarsko ali poklicno dejavnost kot edini ali glavni poklic;
6. osebe, ki so lastniki zasebnih podjetij v Republiki Sloveniji, če niso zavarovane iz drugega naslova;
7. kmetje, člani njihovih gospodarstev in druge osebe, ki v Republiki Sloveniji opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic, če plačujejo prispevek od osnove, določene za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
8. vrhunski športniki in vrhunski šahisti – člani telesnokulturnih in šahovskih organizacij v Republiki Sloveniji, ki niso zavarovani iz drugega naslova.

- III. Nadomestilo za materinstvo in očetovstvo

Pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo v Sloveniji obsegajo: pravico do starševskega dopusta, pravico do starševskega nadomestila v času starševskega dopusta in pravico do krajšega delovnega časa zaradi starševstva.

Državljeni držav nečlanice EU imajo (enako kot državljani RS) pravico do starševskega dopusta, če so zavarovani po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP). Zavarovani po tem zakonu pa so v naslednjih primerih (ZSDP, 6. člen):

1. če so v delovnem razmerju v Republiki Sloveniji,
2. če so v delovnem razmerju pri delodajalcu s sedežem v Republiki Sloveniji, poslani na delo ali na strokovno izpopolnjevanje v tujino, če niso obvezno zavarovani v državi, v katero so bili poslani,
3. če so zaposleni pri tujih in mednarodnih organizacijah in ustanovah, tujih konzularnih in diplomatskih predstavništvih s sedežem v Republiki Sloveniji, če ni z mednarodno pogodbo drugače določeno,
4. če na območju Republike Slovenije samostojno opravljajo pridobitno ali poklicno dejavnost kot edini ali glavni poklic,
5. če so poslovodne osebe gospodarskih družb ali direktorji zasebnih zavodov v Republiki Sloveniji in niso zavarovani na drugi podlagi,
6. če so kmetje, člani njihovih gospodarstev ali druge osebe, ki v Republiki Sloveniji opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic in so vključeni v obvezno

- pokojninsko in invalidsko zavarovanje,
7. če so brezposelni in prejemajo na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije nadomestilo ali denarno pomoč, po predpisih, ki urejajo zavarovanje za primer brezposelnosti,
 8. če po prenehanju delovnega razmerja prejemajo nadomestilo med začasno zadržanostjo od dela od Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, po predpisih, ki urejajo zdravstveno zavarovanje,
 9. če prejemajo starševsko nadomestilo in niso zavarovane na drugi podlagi,
 10. če imajo pravico do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva,
 11. če imajo pravico do delnega plačila za izgubljeni dohodek,
 12. če so brezposelni, ki so vključeni v javna dela.

Do starševskega nadomestila so državljani držav nečlanic EU (enako kot državljani RS) upravičeni v primeru, da imajo pravico do starševskega dopusta in so bili zavarovani po ZSDP pred dnevom nastopa posamezne vrste starševskega dopusta. Prav tako imajo pravico do starševskega nadomestila tudi osebe, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, če so bile zavarovane po tem zakonu najmanj dvanajst mesecev v zadnjih treh letih pred uveljavljanjem pravice do starševskega nadomestila (ZSDP, 39. člen). Osnova za posamezno vrsto starševskega nadomestila je povprečna osnova, od katere so bili obračunani prispevki za starševsko varstvo v zadnjih 12 mesecih pred vložitvijo prve vloge za starševski dopust (ZSDP, 41. člen).

Pravico do krajšega delovnega časa, ki mora obsegati najmanj polovično tedensko delovno obveznost, ima (ne glede na državljanstvo) eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti (v primeru, da gre za težje gibalno oviranega otroka ali zmerno ali težje duševno prizadetega otroka, se ta pravica lahko podaljša do 18. leta starosti otroka). Delodajalec delavcu, ki koristi pravico do krajšega delovnega časa, zagotavlja pravico do plače po dejanski delovni obveznosti, Republika Slovenija pa mu zagotavlja do polne delovne obveznosti plačilo prispevkov za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače. Republika Slovenija plačuje prispevke zavarovanca in delodajalca za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti, za starševsko varstvo, za zdravstveno zavarovanje pa prispevke za primer bolezni in poškodbe izven dela, za pravice do zdravstvenih storitev, povračila potnih stroškov (ZSDP, 48. člen).

- V. Starostne pokojnine in nadomestila za starost

Pravica do starostne pokojnine in nadomestil za starost je v Republiki Sloveniji (RS) vezana na obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje (obvezno zavarovanje) (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju - ZPIZ-2, 3. člen). Obvezno se morajo zavarovati vsi posamezniki, ki so v delovnem razmerju v RS ali pa tam samostojno opravljajo pridobitno ali drugo dovoljeno dejavnost (ZPIZ-2, 14. in 15. člen).

Ta pravica se ne navezuje neposredno na minimalno obdobje bivanja v državi, temveč na

minimalno zavarovalno dobo. Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) zavarovanec pridobi pravico do starostne pokojnine pri starosti 65 let, če je dopolnil najmanj 15 let zavarovalne dobe (ZPIZ-2, 27. člen).²¹ Drugih specifičnih pogojev, ki bi se nanašali samo na tuje državljane oziroma konkretno na državljane držav nečlanic EU, pri tej pravici ni. Pogoji za pridobitev pravice do delne pokojnine so vezani na pravico do starostne pokojnine (ZPIZ-2, 40. člen), enako pa velja tudi za izplačevanje letnega dodatka do katerega so upravičeni upokojeanci (ZPIZ-2, 95. člen).

Izplačevanje teh pokojnin in s tem povezanih pravic v tujino je omogočeno po 120. členu ZPIZ-2:

1. Uživalcu pravic, ki se kot tuj državljan za stalno izseli v tujino, se pokojnina izplačuje v tujino, če je s to državo sklenjena mednarodna pogodba ali če ta država priznava takšno pravico državljanom Republike Slovenije.
2. Uživalcu pravic, državljanu Republike Slovenije, ki se za stalno izseli, se pokojnina izplačuje v tujino.
3. V primerih iz prvega in drugega odstavka tega člena mora uživalec zavodu v vsakem koledarskem letu najmanj enkrat letno posredovati uradno potrdilo o živetju. Potrdilo mora zavodu predložiti tudi uživalec pokojnine, ki ima stalno prebivališče v tujini, pokojnina pa se mu izplačuje v Republiki Sloveniji.
4. Uživalcu pravice, ki ne ravna v skladu z določbo prejšnjega odstavka, zavod začasno ustavi izplačevanje. Po predložitvi zahtevanega potrdila zavod z izplačevanjem nadaljuje, pri čemer s prvim nakazilom izplača tudi zapadle neizplačane zneske.

Ne glede na to pa RS po informacijah MDDSZ možnost izplačevanja v tujino dopušča tudi za države, s katerimi niso sklenjeni bilateralni sporazumi, »če razmere to omogočajo«.²²

- VIII. Družinski prejemki

Družinski prejemki v RS zajemajo šest vrst denarnih prejemkov, od katerih je večina dostopnih samo tujcem, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in prijavljeno stalno prebivališče v RS. Če bo sprejet vladni predlog o spremembi Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ki je bil v času priprave te študije v obravnavi v Državnem zboru), pa bo v prihodnosti moral upravičenec do družinskih prejemkov tudi dejansko živeti v Sloveniji.

Do dveh izmed družinskih prejemkov – starševskega dodatka in delnega plačila za izgubljen dohodek – sta po trenutni ureditvi upravičena samo eden od staršev in njegov otrok, ki imata državljanstvo EU ter stalno prebivališče v RS (59. in 85. člen ZSDP ter 29. člen ZSDP-A). Predlagana novela Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih pa razširja upravičenost do starševskega dodatka in delnega plačila za izgubljen dohodek tudi na DDN, saj naj državljanstvo Slovenije oziroma EU ne bi več bilo pogoj za pridobitev teh ugodnosti (Predlog Zakona o

²¹ Ne glede na to, pa pridobi po členu 27/2 ZPIZ-2 zavarovanec (ženska) v obdobju od leta 2013 do leta 2015 starostno pokojnino, ko dopolni starost: 63,5, 64 oziroma 65 let.

²² Informacije je posredovalo MDDSZ po elektronski pošti dne 21. 10. 2013.

starševskem varstvu in družinskih prejemkih, 2013).

Do vseh ostalih družinskih prejemkov so upravičeni posamezniki, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji (v skladu s predlagano novelo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih naj bi bil v prihodnosti pogoj tudi, da oseba dejansko živi v RS):

- pomoč ob rojstvu otroka: stalno prebivališče v RS mora imeti eden od staršev (ZSDP, 64. člen);
- dodatek za veliko družino: stalno prebivališče v RS mora imeti eden od staršev skupaj z otroki (ZSDP, 77. člen);
- dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo: stalno prebivališče v RS mora imeti otrok (ZSDP, 81. člen).

Izjema je le otroški dodatek, do katerega so starši upravičeni, če ima otrok prijavljeno stalno ali začasno prebivališče v RS (ZSDP, 67. člen). Predlog spremembe Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih pa predvideva, da bo moral v prihodnosti otrok tudi dejansko živeti v RS.

Vse omenjene omejitve, ki se nanašajo na stalno prebivališče, izhajajo iz naslova, da se pravice do družinskih prejemkov financira iz proračuna in ne na podlagi prispevkov. Druge omejitve oziroma pogoji, ki bi se nanašali posebej oz. izključno na državljane držav nečlanic EU, na področju družinskih prejemkov ne obstajajo.

- IX. Nadomestila za brezposelnost

Pogoji za pridobitev pravice do nadomestila za primer brezposelnosti so v RS vezani na plačevanje prispevkov za zavarovanje za primer brezposelnosti. To področje urejata Zakon o urejanju trga dela (ZUTD) in Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1). V skladu z ZUTD (člen 54/1) so tujci, ki so zaposleni na območju Slovenije, vključeni v obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti. Vendar državljani držav nečlanic EU lahko pridobijo status brezposelne osebe le v naslednjih primerih (8. člen ZUTD in 8. člen ZZDT-1):

- če imajo osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let ali za nedoločen čas²³;
- če jim ta pravica pripada na podlagi sklenjenega mednarodnega sporazuma ali ob upoštevanju načela vzajemnosti;
- če imajo prost dostop na slovenski trg dela;²⁴

²³ Po novem Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1) kategorija osebne delovne dovoljenja za nedoločen čas ne obstaja več.

²⁴ Prost dostop na slovenski trg dela imajo državljani držav nečlanic EU, ki: so družinski člani državljanov Republike Slovenije ali druge države članice EU, EGP ali Švicarske konfederacije in imajo dovoljenje za začasno prebivanje za družinskega člana ali vizum za dolgoročno bivanje v Republiki Sloveniji, s katerim dokazujejo svojo pravico do prostega dostopa na trg dela; imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji; imajo status rezidenta za daljši čas v drugi državi članici EU, po enem letu prebivanja v Republiki Sloveniji, dokler imajo v Republiki Sloveniji veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, s katerim dokazujejo svojo pravico do prostega dostopa na trg dela; so slovenskega rodu do tretjega kolena v ravni vrsti in svojo pravico do prostega dostopa na trg dela dokazujejo z dovoljenjem za začasno prebivanje za tujca slovenskega rodu (ZZDT-1, 9. člen).

- če so žrtve trgovine z ljudmi ali žrtve nezakonitega zaposlovanja;
- če imajo modro karto EU.

Status brezposelne osebe, ki omogoča uživanje pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti, iskalec zaposlitve pridobi šele s prijavo na Zavodu za zaposlovanje (ZUTD, 10. člen). Dodaten pogoj, da lahko brezposelna oseba uveljavlja te pravice, je, da je bila pred nastankom brezposelnosti zavarovana najmanj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih (ZUTD, 59. člen). Ta pogoj velja za vse osebe, tudi za državljane RS. Nadomestilo za primer brezposelnosti se plačuje le osebam, ki prebivajo na ozemlju RS, in osebam, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v RS in se preselijo v drugo državo članico EU, v skladu s pogoji iz Uredbe (ES) št. 883/2004 (64. in 65. člen).

- X. Minimalna sredstva

Ker so pravice do minimalnih sredstev financirane iz proračuna, so vezane na državljanstvo RS oziroma na dovoljenje za stalno prebivanje in na prijavljeno stalno prebivališče ter dejansko bivanje v RS. Upravičenci do denarne socialne pomoči so tako lahko tisti državljani držav nečlanic EU, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v RS, kar urejata Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre, 3. člen) in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Enako velja tudi za primer upravičenosti do varstvenega dodatka (ZSVarPre, 3. člen). Upravičenci do denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka so lahko tudi osebe, ki lahko ta socialno varstvena prejemka uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo RS. Trenutno ne obstaja noben tak mednarodni akt.

Denarna socialna pomoč

Denarna socialna pomoč je namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb za čas prebivanja v RS v višini, ki omogoča preživetje (4. člen ZSVarPre), načeloma za določen čas in je odvisna od višine dohodkov, števila družinskih članov, premoženja, prihrankov ter zagotovljene oskrbe in morebitnega obstoja krivdnega razloga (na primer neprijavljenost pri Zavodu RS za zaposlovanje, prestajanje zaporne kazni,...). Je zadnja v vrsti pomoči, ki se lahko dodeli posamezniku šele potem, ko je izčrpal vse možnosti za pridobitev sredstev za preživetje. Do denarne socialne pomoči so lahko upravičeni (3. člen ZSVarPre):

- državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji,
- tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji,
- osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v Republiki Sloveniji,
- osebe, ki lahko uveljavljajo denarno socialno pomoč in varstveni dodatek na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo (ti ne obstajajo),

če hkrati nimajo dovolj sredstev za preživetje, nimajo premoženja in prihrankov, ki bi omogočali preživetje, in aktivno rešujejo svojo socialno problematiko.

Kot posebna oblika denarne socialne pomoči se lahko dodeli tudi izredna denarna socialna pomoč, če se ugotovi, da se je oseba (ali družina) iz razlogov, na katere ni mogla ali ne more vplivati, znašla v položaju materialne ogroženosti oziroma, če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na preživljanje, ki jih z lastnim dohodkom ali lastnim dohodkom družine ne more pokriti (33. člen ZSVarPre). Upravičenost do izredne denarne socialne pomoči je odvisna od prostega preudarka pristojnega uradnika centra za socialno delo.

Varstveni dodatek

Z varstvenim dodatkom se upravičencem za čas prebivanja v RS zagotavljajo sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin,...) in niso stroški za zagotavljanje minimalnih življenjskih potreb (4. člen ZSvarPre). Varstveni dodatek je namenjen osebam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati (2. člen ZSvarPre). Do varstvenega dodatka so upravičeni (3. člen ZSvarPre):

- državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji,
- tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji,
- osebe, ki jim je priznana mednarodna zaščita in njihovi družinski člani, ki so na podlagi pravice do združitve družine pridobili dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji in imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v Republiki Sloveniji,
- osebe, ki lahko denarno socialno pomoč in varstveni dodatek uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo, in so (49. člen ZSvarPre):
 - trajno nezaposljive ali trajno nezmožne za delo ali starejše od 63 let (ženska) oz. od 65 let (moški) in niso delovno aktivni in
 - so upravičene do denarne socialne pomoči oziroma bi do nje lahko bile upravičene ali
 - če njihov dohodek oziroma lastni dohodek družine presega cenzus za pridobitev denarne socialne pomoči, ne presega pa cenzusa za varstveni dodatek.

Občinske enkratne socialne pomoči

To področje urejajo lokalne skupnosti s svojimi pravnimi akti. Praviloma so upravičenci občani občine, ki zagotavlja to pomoč, če ima prosilec pravice na njenem območju prijavljeno stalno prebivališče in zaradi trenutne materialne ogroženosti (težke bolezni, nesposobnosti za pridobitno delo, elementarne nesreče in drugih posebnih okoliščin, ki bi lahko ogrožale preživetje posameznika ali družine) nujno potrebuje pomoč občine, pred tem pa je izkoristil že vse zakonske možnosti za rešitev socialne stiske.

4. ADMINISTRATIVNE PRAKSE, POVEZANE Z DOSTOPOM DO SOCIALNE VARNOSTI DRŽAVLJANOV DRŽAV NEČLANIC EU

4.1 Ali se v Sloveniji pri presojanju individualnih prošelj za socialno varnost v katerikoli od sedmih kategorij socialne varnosti uporabljajo diskrecijski kriteriji znotraj upravnega zakona oziroma njegovih določil (na primer ugotavljanje dejanskega prebivališča)?

O pravicah iz zavarovanja za starševsko varstvo, o pravicah do družinskih prejemkov, pravicah iz zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja ter o pravicah s področja socialnega varstva odločajo pristojni organi v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku (ZUP), ki v 10. členu določa, da o tem, katera dejstva je šteti za dokazana, presodi uradna oseba, pooblaščenca za vodenje postopka oziroma odločanje v upravni zadevi po svojem prepričanju, na podlagi vestne in skrbne presoje vsakega dokaza posebej in vseh dokazov skupaj ter na podlagi uspeha celotnega postopka.

Pristojni uradniki imajo v RS določene diskrecijske pravice pri presojanju o upravičenosti prosilcev do denarne socialne pomoči, izredne denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka.

Uradne osebe na centru za socialno delo imajo tudi zakonsko možnost dati pobudo za uvedbo postopka ugotavljanja dejanskega stalnega prebivališča posameznika iz razlogov in na način, ki ga določa 8. člen Zakona o prijavi prebivališča. Na to je centre za socialno delo opozorilo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti z okrožnico št. 0075-25/2013 z dne 9. 7. 2013.²⁵ Vlada RS pa je oktobra 2013 predlagala spremembo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, s katero naj bi centri za socialno delo tudi po tem zakonu dobili določene diskrecijske pravice pri ugotavljanju dejanskega prebivališča v postopkih odločanja o upravičenosti prosilcev do družinskih prejemkov.

4.2 Prosimo, identificirajte dejavnike, ki jih mora upoštevati pristojni uradnik, ko ugotavlja, ali prosilec izpolnjuje zgoraj navedene diskrecijske kriterije (npr. ugotavljanje dejanskega prebivališča). Prosimo, navedite tudi, če se ti dejavniki razlikujejo glede na različne ugodnosti.

Pri ugotavljanju upravičenosti do **denarne socialne pomoči** ima pristojni uradnik centra za socialno delo trenutno prosti preudarek pri presoji, ali je prosilcu dohodek v višini minimalnega dohodka v celoti ali delno zagotovljen, ker:

1. ima premoženje, ki se upošteva po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki ne dosega višine vrednosti premoženja v višini 13.780 eurov (31. člen ZSVarPre, 6. točka 36. člena ZSVarPre-C²⁶),
2. je najmanj 30 dni v bolnišnici ali drugi ustanovi, v kateri mu je zagotovljena celodnevna

²⁵ Informacijo je posredoval Center za socialno delo Bežigrad po elektronski pošti dne 29. 1. 2014.

²⁶ Ta določba ZSVarPre-C se bo začela uporabljati 1. 9. 2014.

oskrba, in sam ni zavezan k plačilu ali je zavezan k delnemu plačilu stroškov (31. člen ZSVarPre),

3. živi z osebami oziroma mu pri preživljanju pomagajo osebe, ki niso družinski člani po tem zakonu, ali mu je preživetje zagotovljeno na drug način (31. člen ZSVarPre),

in če ugotovi, da je, denarno socialno pomoč, do katere bi bil prosilec lahko upravičen, dodeli v nižjem znesku ali pa sploh ne dodeli (odvisno od ugotovljene mesečne osnovne oskrbe in od vrednosti premoženja, pri čemer se odšteje 1/3 vrednosti premoženja). Na podlagi spremembe 27. člena ZSvarPre, ki se bo začela uporabljati 1. 9. 2014, pa bo imel pristojni uradnik centra za socialno delo prosti preudarek tudi pri upoštevanju oziroma neupoštevanju nepremičnine, v kateri posameznik ne živi in za katero je mogoče sklepati, da si s to nepremičnino preživetja začasno ne more zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne more vplivati (npr. nasilje v družini, zaradi katerega so začeti ali tečejo postopki v skladu s predpisi, ki urejajo nasilje v družini, začet postopek odtujitve ali razdružitve nepremičnine z namenom pridobitve sredstev za preživetje, ki ne traja več kot 24 mesecev) (18. člen ZSVarPre-C).

Pri ugotavljanju upravičenosti do **izredne denarne socialne pomoči**, ki je opredeljena v 33. členu ZSVarPre, pristojni uradnik centra za socialno delo s prostim preudarkom presoja, ali se je prosilec za izredno denarno socialno pomoč za določen izredni strošek (tega mora prosilec navesti na vlogi) iz razlogov, na katere ni mogel oziroma ne more vplivati, znašel v položaju materialne ogroženosti oziroma, če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na preživljanje, ki jih prosilec z lastnim dohodkom ali lastnim dohodkom družine ne more pokriti.

Pri presoji upravičenosti do varstvenega dodatka se v zvezi z ugotavljanjem družine oziroma družinskih članov, lastnega dohodka, upoštevanjem premoženja, dodeljevanjem, zmanjševanjem, izplačevanjem in povečanjem varstvenega dodatka za dodatek za pomoč in postrežbo, uskladijavo višine dodeljenega varstvenega dodatka, zaznambo prepovedi odtujitve in obremenitve nepremičnine, katere lastnik je upravičenec do varstvenega dodatka, v korist Republike Slovenije, pristojnostjo organa, ugotavljanjem razlogov za nedodelitev oziroma neupravičenost, smiselno uporabljajo določbe, ki veljajo za ugotavljanje upravičenosti do denarne socialne pomoči po tem zakonu (52. člen ZSvarPre)²⁷.

Kot že omenjeno, je trenutno v parlamentarnem postopku predlog spremembe zakonodaje, v katerem je predvideno, da bodo centri za socialno delo lahko pri ugotavljanju dejanskega prebivališča, ki naj bi bil po novem pogoj za pridobitev pravic do družinskih prejemkov, preverjali dejansko stanje tudi zunaj svojega delovnega časa v okviru določb zakona, ki ureja splošni upravni postopek, ki veljajo za vabilo in vročanje. Ogled pa bodo lahko opravili tudi nenapovedano (Predlog Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, 2013). Podrobnejša navodila v zvezi z odločanjem centrov za socialno delo v teh postopkih še niso izdelana.

²⁷ Sprememba tega člena se začne uporabljati 1. 9. 2014.

4.3 Prosimo, opišite morebitne pisne okrožnice ali smernice, ki so na voljo pristojnim uradnikom za zagotavljanje doslednega uveljavljanja diskrecijskih kriterijev (npr. ugotavljanja dejanskega prebivališča) v zvezi s posameznimi prosilci v Sloveniji. Navedite tudi, ali so pristojni uradniki deležni posebnega usposabljanja, ki jim je v pomoč pri njihovem delu.

MDDSZ po potrebi pripravlja interna navodila (tudi v zvezi z uporabo diskrecijske pravice) in izobraževanja, ki pomagajo uradnikom, da prosilcem za pravice iz socialnega varstva zagotavljajo konsistentno implementacijo zakonskih določb.²⁸

4.4 Ali uveljavljanje pravic iz sistema socialne varnosti lahko vpliva na dostop državljanov tretje države do podaljšanja dovoljenja za prebivanje oziroma na prošnjo za naturalizacijo ali združitev družine, kjer so ti vidiki odvisni od posameznikove sposobnosti samovzdrževanja?

Vloge za uveljavljanje pravic iz sistema socialne varnosti oz. pridobitev ugodnosti na podlagi pravic iz tega sistema nimajo neposrednega (negativnega) vpliva na možnosti državljanov države nečlanice EU za podaljšanje dovoljenja za prebivanje, naturalizacijo ali združitev družine. Družinski in socialno varstveni prispevki lahko celo pomagajo državljanu države nečlanice EU pri dokazovanju zadostnih sredstev za preživljanje družinskih članov v primeru uveljavljanja pravice do zdžitve družine. Veljavni Zakon o tujcih (ZTuj-2) v tretjem odstavku 33. člena določa, da tujec lahko izpolnjevanje pogoja zadostnih sredstev za preživljanje dokazuje s sredstvi, ki si jih zagotavlja sam z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanja, z dohodki iz premoženja, z dohodki iz kapitala in iz drugih virov ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, s pogodbo, s katero tujcu druga fizična ali pravna oseba izplačuje določen znesek za preživljanje,²⁹ ali na kakršenkoli drug način. Podrobneje pa je način izpolnjevanja pogoja zadostnih sredstev za preživljanje določen s Pravilnikom o načinu ugotavljanja zadostnih sredstev za preživljanje v postopku izdaje dovoljenja za prebivanje. V 9. členu tega pravilnika je določeno, da se pri ugotavljanju sredstev za preživljanje upoštevajo vsa sredstva iz zgoraj navedenega 33. člena zakona, ki jih prejema oziroma s katerimi razpolagajo tujci in njihovi družinski člani. To pomeni, da se v postopku izdaje dovoljenja za prebivanje za družinske člane upoštevajo tudi sredstva, do katerih so tujci in njihovi družinski člani upravičeni na podlagi zakona, ki ureja starševsko varstvo, ali druga sredstva, do katerih so upravičeni na podlagi zakona, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.

V primeru, ko se zaradi prejemanja določenih prejemkov iz sistema socialne varnosti zaradi brezposelnosti ali nezmožnosti za delo zmanjša osebni dohodek državljanov države nečlanice EU do te mere, da oseba s svojimi dohodki ne dosega več cenzusa zadostnih sredstev za preživljanje, ki je pogoj za pridobitev ali podaljšanje dovoljenja za bivanje, naturalizacijo ali združitev družine v RS, potem to seveda posredno vpliva na omenjene pravice. V skladu z Zakonom o tujcih mora namreč

²⁸ Informacijo je posredovalo MDDSZ.

²⁹ V novem Zakonu o tujcih, ki bo predvidoma sprejet jeseni 2014, bo črtana pogodba o preživljanju kot priznan pogoj zadostnih sredstev za preživljanje. Informacijo je posredovalo MNZ.

tujec za pridobitev ali podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje in za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje v RS izkazati, da ima zadostna sredstva za preživljanje v času prebivanja v državi oziroma da mu je preživljanje kako drugače zagotovljeno, mesečno najmanj v višini, kolikor znaša osnovni znesek minimalnega dohodka v RS.

V primeru izgube zaposlitve lahko prejetje nadomestila za brezposelnost v obdobju prekinitve zaposlitve državljanu države nečlanice EU pomaga v postopku naturalizacije, saj se s tem ne prekine zahtevano dveletno neprekinjeno obdobje prejemanja prejemkov, ki ga kot pogoj za dokazovanje materialne in socialne varnosti iz 4. točke prvega odstavka 10. člena Zakona o državljanstvu zahteva Uredba o merilih in okoliščinah ugotavljanja pogojev pridobitve državljanstva Republike Slovenije v postopku naturalizacije (3. člen).

4.5 Prosimo, navedite, ali so državljanom držav nečlanic EU v Sloveniji pri uveljavljanju ugodnosti in programov iz sistema socialne varnosti na voljo prevajanje, tolmačenje ali druge oblike pomoči.

O pravicah iz zavarovanja za starševsko varstvo, o pravicah do družinskih prejemkov, pravicah iz zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja ter o pravicah s področja socialnega varstva odločajo pristojni organi v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku, ki v 62. členu (točka 7) določa, da imajo stranke in drugi udeleženci postopka, ki ne znajo jezika, v katerem teče postopek, ali ga ne morejo uporabljati zaradi invalidnosti, pravico spremljati potek postopka po tolmaču. Organ jih je dolžan o tem poučiti. Vendar pa je iskanje tolmača in kritje morebitnih stroškov tolmačenja prepuščeno stranki sami.

Državljanom držav nečlanic EU s stalnim ali začasnim prebivališčem v Sloveniji, ki se zaradi stroškov sodnega postopka oziroma stroškov nudenja pravne pomoči znajdejo v socialni stiski, je omogočena tudi brezplačna pravna pomoč. Do nje so upravičeni v primeru, če njihov mesečni dohodek oziroma mesečni povprečni dohodek na člana njihove družine ne presega dvakratnika osnovnega zneska minimalnega dohodka (Zakon o brezplačni pravni pomoči - ZBPP, 13. člen). Za pridobitev brezplačne pravne pomoči mora prosilec izpolniti vlogo na predpisanem obrazcu in jo skupaj z vsemi potrebnimi dokazili oddati na pristojnem sodišču ali na okrajnem sodišču, na območju katerega ima prijavljeno stalno ali začasno prebivališče (ZBPP, 34. člen). Po odobreni vlogi je vlagatelju dodeljena napotnica, s katero se oglasi pri odvetniku. Odvetnika si lahko izbere s spiska *pro bono* odvetnikov ali pa med organizacijami, ki imajo koncesijo za izvajanje brezplačne pravne pomoči (Smerokaz 2013, 92–93).

5. ZUNANJA RAZSEŽNOST SOCIALNE VARNOSTI

Ta del se nanaša na bilateralne sporazume, ki jih je Slovenija sklenila s tretjimi državami s konkretnim namenom usklajevanja socialne varnosti.

5.1. Ali je Slovenija sklenila bilateralne sporazume o usklajevanju socialnega zavarovanja s katero od tretjih držav?

Slovenija je sklenila bilateralne sporazume o socialni varnosti z naslednjimi državami:

1. Hrvaška (podpisan: 28. 4. 1997; datum sprejema: 28. 10. 1997; datum objave: 21. 11. 1997; datum začetka veljavnosti: 22. 11. 1997 – Uradni list RS, št. 71/1997 – MP (št. 21/1997); sporazum je prenehal veljati z vstopom Hrvaške v EU 1. 7. 2013).
2. Kanada in Quebec (Kanada podpisan 17. 5. 1998; Quebec podpisan 11. 5. 2000; – Uradni list RS, št. 80/2000 – MP (št. 21/2000)).
3. Makedonija (podpisan 13. 7. 1998; datum sprejema: 23. 3. 2000; datum objave: 21. 4. 2000; datum začetka veljavnosti: 22. 04. 2000 – Uradni list RS, št. 35/2000 – MP (št. 10/2000)).
4. Avstralija (podpisan 19. 2. 2002; datum sprejema: 27. 3. 2003; datum objave: 16. 4. 2003; datum začetka veljavnosti: 17. 4. 2003 – Uradni list RS, št. 36/2003 – MP (št. 9/2003)).
5. Bosna in Hercegovina (podpisan 19. 2. 2007; datum sprejema: 2. 4. 2008; datum objave: 15. 04. 2008; datum začetka veljavnosti: 1. 8. 2008 – Uradni list RS, št. 37/2008 – MP (št. 10/2008); sprememba Uradni list RS-MP, št. 3/2011).
6. Argentina (začetek veljavnosti 1. 8. 2009 – Uradni list RS, št. 37/2008 – MP (št. 10/2008)).
7. Srbija (podpisan 29. 9. 2009; datum sprejema: 26. 3. 2010; datum objave: 13. 4. 2010; datum začetka veljavnosti: 1. 11. 2010 – Uradni list RS, št. 30/2010 – MP (št. 5/2010)).
8. Črna gora (podpisan 8. 10. 2010; datum sprejema: 15. 7. 2011; datum objave: 22. 8. 2011; datum začetka veljavnosti: 1. 1. 2012 – Uradni list RS, št. 66/2011 – MP (št. 9/2011)).

5.2. Posredujte, prosimo, več informacij o bilateralnih sporazumih o socialni varnosti, ki jih je sklenila Slovenija, in navedite, ali ti sporazumi:

i) omogočajo delavcu iz tretje države, da je zaposlen v Sloveniji, hkrati pa je še vedno predmet zakonodaje s področja socialnega varnosti v državi, ki ga pošilja;

Da, skoraj vsi³⁰ bilateralni socialni sporazumi vsebujejo določbe o napotnih delavcih, v katerih je predvideno, da lahko za napotene delavce iz države nečlanice EU, ki opravljajo delo v Sloveniji, do 24 mesecev³¹ velja zakonodaja države nečlanice EU, v kateri so zaposleni oz. kjer je sedež njihovega delodajalca. V izrednih primerih se to obdobje lahko podaljša.

³⁰ Izjema je le sporazum z Avstralijo.

³¹ Po sporazumu s Kanado in Quebecom največ 60 mesecev (člen 6/2), v sporazumu z Argentino pa časovno obdobje za to ni predvideno.

ii) zagotavljajo enakopravno obravnavo v sistemu države gostiteljice z ozirom na določene ugodnosti (npr. recipročne ukrepe na področju zdravstva);

Sporazuma z BiH in Makedonijo vsebujeta recipročne ukrepe na področju zdravstva, ki zavarovancem iz ene države pogodbenice s stalnim prebivališčem v drugi državi pogodbenici omogočajo dostop do zdravstvenih storitev nosilca v kraju bivanja po zakonodaji, ki velja za tega nosilca, in v breme pristojnega nosilca iz prve države (12/3 člen v obeh sporazumih). To velja tudi za njihove družinske člane (12/6 člen v obeh sporazumih). V skladu s sporazumom z Makedonijo (12/1 člen) ima zavarovanec, ki je zdravstveno zavarovan v eni državi pogodbenici, pravico do zdravstvenih storitev tudi med začasnim bivanjem v drugi pogodbenici, če bi bilo zaradi odložitve storitev do vrnitve v prvo državo resno ogroženo njegovo življenje ali zdravje. V sporazumu z BiH takšne določbe ni, pač pa imajo vsi delavci, ki imajo začasno prebivališče v drugi državi pogodbenici in so zdravstveno zavarovani pri pristojnem nosilcu v prvi državi pogodbenici, pravico le do nujnih zdravstvenih storitev v drugi državi pogodbenici (12/1 člen).

Sporazuma s Srbijo in Črno goro omogočata dostop do zdravstvenih storitev v skladu z zakonodajo druge države in v breme pristojnih nosilcev iz prve države pogodbenice naslednjim kategorijam napotnih delavcev (člen 12/3 v obeh sporazumih) ne glede na njihovo stalno ali začasno prebivališče: delavcem, ki jih v drugo pogodbenico napoti delodajalec s sedežem v prvi pogodbenici; samozaposlenim v prvi pogodbenici, ki svojo dejavnost za krajši čas opravljajo v drugi pogodbenici; napotnim delavcem, zaposlenim v državni upravi, in drugim javnim uslužbencem; napotnim delavcem, zaposlenim v diplomatskih predstavništvi in konzulatih. Za storitve večje vrednosti (ortopedski in drugi pripomočki, daljše bolnišnično zdravljenje) je potrebno predhodno soglasje pristojnega nosilca, razen če bi bilo zaradi odložitve storitve ogroženo življenje ali zdravje zavarovanca (člen 12/4 v obeh sporazumih). Druge osebe, ki so zdravstveno zavarovane v prvi pogodbenici, imajo pravico le do nujnih zdravstvenih storitev med začasnim bivanjem v drugi pogodbenici (12/1 člen). Družinski člani, ki so zdravstveno zavarovani pri pristojnem nosilcu ene pogodbenice, so v njegovo breme upravičeni do storitev v drugi pogodbenici, če imajo tam stalno prebivališče. Obseg, vrsta in način uveljavitve storitev se določijo po pravnih predpisih nosilca v kraju stalnega prebivališča, trajanje pravic in krog družinskih članov pa po pravnih predpisih pristojnega nosilca (člen 12/8 sporazuma s Srbijo in 13. člen sporazuma s Črno goro).

iii) omogočajo, da se prejemki socialne varnosti (npr. državne pokojnine) izplačujejo na ozemlju druge države;

V skladu z bilateralnimi sporazumi Slovenija izplačuje pokojnine, do katerih je oseba upravičena po slovenski zakonodaji, na ozemlje drugih držav. Slovenija izplačuje pokojnine tudi v države, s katerimi nima sklenjenih bilateralnih sporazumov, če okoliščine to omogočajo.³² Vsi bilateralni sporazumi omogočajo seštevanje zavarovalnih dob na področju pokojninskega zavarovanja.

Pravica do izplačila denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta oziroma starševskega

³² Informacijo je posredovalo MDDSZ po elektronski pošti dne 21. 10. 2013.

nadomestila osebi, ki se preseli v drugo državo, je zajeta v bilateralnih sporazumih, ki jih je sklenila Slovenija s Srbijo, Makedonijo, BiH in Črno goro. Iz teh sporazumov izhajajo tudi pravice do seštevanja zavarovalnih dob v obeh državah pogodbenicah v primeru pravice do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta oziroma do starševskega nadomestila. Pri izračunavanju višine predhodne plače, od katere je odvisna višina starševskega nadomestila, pa se upošteva samo plača, ki jo je upravičenec pridobil v državi pogodbenici, ki zagotavlja pravico do starševskega nadomestila. V skladu s sporazumom z Makedonijo so osebe, na katere se nanaša sporazum, upravičene le do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta (19. člen), v skladu s sporazumi z BiH, Srbijo in Črno goro pa so osebe upravičene tudi do drugih vrst starševskega nadomestila. V Sloveniji starševsko nadomestilo obsega poleg porodniškega nadomestila še očetovsko nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka in posvojiteljsko nadomestilo (ZSDP, 38. člen).

Bilateralni sporazumi z BiH, Makedonijo, Srbijo in Črno goro omogočajo tudi seštevanje zavarovalnih dob v obeh državah pogodbenicah v primeru pravic iz zdravstvenega zavarovanja in v primeru pravice do denarnega nadomestila za primer brezposelnosti.

Med dajatve, ki jih Slovenija ne izplačuje v druge države, pač pa se pravice do teh dajatev lahko uveljavljajo le na ozemlju Slovenije, če ima upravičenec v Sloveniji stalno (ali v nekaterih primerih začasno) prebivališče, sodijo:

1. po sporazumu z Avstralijo (7. člen):
 - varstveni dodatek,
 - dodatek za pomoč in postrežbo,
 - denarna nadomestila, ki se po slovenski zakonodaji plačujejo v zvezi z invalidnostjo,
 - katera koli druga dajatev, ki se po slovenski zakonodaji ne plača zunaj Slovenije.
2. po sporazumih z Argentino (12. člen), Kanado (14. člen) in Quebecom (5. člen):
 - varstveni dodatek,
 - dodatek za pomoč in postrežbo,
 - državna pokojnina,
 - denarna nadomestila, ki se plačujejo po slovenski zakonodaji v zvezi z invalidnostjo.
3. po sporazumu z BIH (5. člen):
 - denarna nadomestila za primer brezposelnosti,
 - pogrebnina
 - posmrtnina.
4. po sporazumu s Črno goro (5. člen):
 - varstveni dodatek,
 - dodatek za pomoč in postrežbo,
 - denarna nadomestila, ki jih osebe prejema v zvezi z invalidnostjo,
 - državno pokojnino,
 - oskrbnino,
 - invalidnino,
 - pogrebnino,

- posmrtnino in
 - denarno nadomestilo za primer brezposelnosti;
5. po sporazumu z Makedonijo (5. člen):
- minimalna pokojnina,
 - varstveni dodatek,
 - dodatek za pomoč in postrežbo,
 - denarna nadomestila, ki jih osebe prejemajo v zvezi z invalidnostjo in brezposelnostjo,
 - otroški dodatek.
6. po sporazumu s Srbijo (5. člen):
- dodatek za pomoč in postrežbo,
 - denarno nadomestilo, ki ga oseba prejema v zvezi z invalidnostjo,
 - državno pokojnino,
 - oskrbnino,
 - invalidnino,
 - pogrebnino,
 - posmrtnino in
 - denarno nadomestilo za primer brezposelnosti.

iv) vsebujejo še kakšna druga pomembna določila za usklajevanje sistemov socialnega zavarovanja s tretjimi državami.

Ne.

5.3. Posredujte, prosimo, vse morebitne dostopne podatke o uveljavljanju pravic državljanov držav nečlanic EU v okviru bilateralnih sporazumov o socialni varnosti, sklenjenih med državami nečlanicami EU in Slovenijo.

Za področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter za področje socialnega varstva se ti podatki v Sloveniji ne zbirajo.

S področja zdravstvenega zavarovanja so dostopni podatki, ki so prikazani v tabeli 5.3.³³ Gre za podatke o opravljenih nujnih zdravstvenih storitvah, ki so jih zavarovanci držav, s katerimi ima Slovenija sklenjene bilateralne sporazume o socialnem zavarovanju, uveljavljali pri izvajalcih zdravstvenih storitev, ki imajo pogodbo z Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije, in sicer med začasnim bivanjem v Sloveniji. Pri Hrvaški so zajeti le obračunani primeri do 1. 7. 2013, ker je do tega datuma veljal sporazum. S tem datumom je Hrvaška postala članica EU.

³³ Podatke nam je posredoval Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije dne 7. 11. 2013.

Tabela 5.3: Število opravljenih nujnih zdravstvenih storitev, ki so jih zavarovanci držav, s katerimi ima Slovenija sklenjene bilateralne sporazume o socialnem zavarovanju, uveljavljali pri izvajalcih zdravstvenih storitev, ki imajo pogodbo z Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije, in sicer med začasnim bivanjem v Sloveniji.

Leto	BIH	Hrvaška	Makedonija	Srbija	Črna Gora ³⁴
2011	33	147	67	30	/
2012	68	173	118	66	/
30. 9. 2013	42	122	81	51	16
SKUPAJ	143	442	266	147	16

Vir: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

³⁴ Sporazum s Črno goro je začel veljati šele leta 2011.

6. ŠTUDIJE PRIMEROV

V želji po boljšem razumevanju pravic in dostopa do socialne varnosti državljanov držav nečlanic EU, ki prvič prihajajo v Slovenijo, prosimo, da pri vsakem od spodaj opisanih primerov opišete postopek obravnavanja prošnje, in ali bi bili zahtevki državljanov držav nečlanic EU v Sloveniji uspešni. Pri ugotavljanju upravičenosti do specifičnih ugodnosti v skladu z določili Slovenije, so morda potrebne dodatne informacije o specifičnih okoliščinah vsakega primera posebej. EMN NCP so naprošeni, da navedejo okoliščine, ki bi posameznim prosilcem omogočile dostop do omenjenih ugodnosti.

Študija primera 1: Tho in Lien, zakonca z vietnamskim državljanstvom, stara 28 oziroma 30 let, sta se v Slovenijo priselila pred 10 leti. Oba imata dovoljenje za stalno prebivanje. Tho je zadnjih 8 let delal v tovarni avtomobilov, kjer je redno plačeval prispevke iz naslova obveznega zavarovanja. Lien je zadnji 2 leti delala kot glavna kuharica v restavraciji velikega hotela, kjer je prav tako plačevala obvezno zavarovanje. Tho in Lien čez 6 tednov pričakujeta rojstvo svojega prvega otroka. Prejšnji teden pa je Thojeva tovarna avtomobilov nenadoma oznanila, da ga bodo odpustili. Glede na to, da bo Tho izgubil dohodek ravno v času, ko mora Lien na porodniški dopust, se je odločil, da bo zaprosil za nadomestilo za brezposelnost, medtem ko bo Lien zaprosila za nadomestilo za materinstvo.

Lien ima kot državljanica države nečlanice EU, ki je bila v zadnjih dveh letih zaposlena in sedaj pričakuje otroka, pravico do starševskega dopusta ter do starševskega nadomestila. To področje ureja Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP). Lien je po členu 6/1 ZSDP kot oseba v delovnem razmerju v RS zavarovanka za starševsko varstvo in s tem upravičena do starševskega dopusta (ZSDP, 14. člen).

Kot bodoča mati je Lien iz zavarovanja za starševsko varstvo najprej upravičena do porodniškega dopusta, ki traja skupno 105 dni in nastopi 28 dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog (ZSDP, 17. in 19. člen). Porodniški dopust se izrabi v strnjem nizu v obliki polne odsotnosti z dela (ZSDP, 19. člen). V tekstu primera 1 je sicer omenjeno, da Lien in njen mož pričakujeta rojstvo otroka v šestih tednih. Pri uveljavljanju pravice do porodniškega dopusta pa je pomembno, da delavec – v tem primeru Lien – delodajalca obvesti o nameri izrabe tega dopusta 30 dni pred njegovim nastopom (ZSDP, 16. člen) oziroma 58 dni pred predvidenim rojstvom otroka.³⁵ Iz teksta lahko samo sklepamo, da je Lien delodajalca že obvestila o tem, saj je do rojstva otroka manj kot 58 dni. Vse te pravice se v RS uveljavlja na pristojnih centrih za socialno delo, kjer je treba najaviti namen o nastopu dopusta ravno tako 30 dni pred njegovim nastopom (*Starševski dopust* 2013). V času trajanja porodniškega dopusta je vietnamska državljanica upravičena do starševskega oziroma konkretno do porodniškega nadomestila, saj je pred tem bila dve leti

³⁵ Nikjer v omenjenem zakonu pa ni zapisano, kakšne posledice ima lahko za prijavitelja dejstvo, da o nameri o izrabi porodniškega dopusta delodajalca obvesti šele v obdobju manj kot 30 dni pred načrtovanim začetkom dopusta.

zaposlena in zavarovana. Do nadomestila so upravičene osebe, ki so bile zavarovane po ZSDP pred dnem starševskega dopusta oziroma če so v zadnjih treh letih bile zavarovane vsaj 12 mesecev (ZSDP, 38. in 39. člen). Takoj po izteku porodniškega dopusta pa ima eden od staršev pravico še do 260 dni dolgega dopusta za nego in varstvo otroka in v tem času do nadomestila za nego in varstvo otroka (ZSDP, 26., 38. in 39. člen).

Thoju kot državljanu države nečlanice EU z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS ter z osemletno zaposlitvijo pri istem delodajalcu pripada pravica prijave na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije (Zavod) kot brezposelna oseba. To določa Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1), ki v svojem členu 9/2 piše, da imajo tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS pravico do prostega dostopa do trga dela. To pomeni, da se omenjeni tujec v RS lahko zaposli brez delovnega dovoljenja, takšne osebe pa se po členu 8/1 ZZDT-1 lahko štejejo kot brezposelne osebe.³⁶ Po 10. členu Zakona o urejanju trga dela (ZUTD) se za brezposelno šteje oseba, ki se je prijavila na Zavodu. Tho je moral biti kot oseba, ki je bila v delovnem razmerju, obvezno zavarovan za primer brezposelnosti (ZUTD, člen 54/1). Zavarovanci pridobijo pravice iz zavarovanja izključno na podlagi plačila prispevkov (ZUTD, člen 59/2). Da se lahko te pravice uveljavlja, pa je morala biti oseba pred nastankom brezposelnosti zavarovana vsaj devet mesecev v zadnjih 24 mesecih (ZUTD, člen 59/1), tako da je Tho, ki je bil zavarovan zadnjih osem let, upravičen do tega.

Po členu 58/1 izhajajo iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja za primer brezposelnosti naslednje pravice:

- pravica do denarnega nadomestila za primer brezposelnosti;
- pravica do plačila prispevkov za obvezna socialna zavarovanja;
- pravica do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje eno leto pred izpolnitvijo minimalnih pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Tho je upravičen do šestmesečnega izplačevanja denarnega nadomestila, ki velja za osebe, ki so bile pred nastopom brezposelnosti zavarovane od pet do 15 let (ZUTD, člen 60). Po členu 119/1 ZUTD pripada denarno nadomestilo zavarovancu z naslednjim dnem po prenehanju pravnega razmerja, ki je bilo podlaga za obvezno ali prostovoljno zavarovanje za primer brezposelnosti, če se prijavi pri Zavodu in vloži zahtevo za uveljavitev pravice do denarnega nadomestila v 30 dneh po prenehanju zavarovanja. Če uveljavlja denarno nadomestilo po tem roku, se skupna dolžina prejemanja denarnega nadomestila skrajša za koledarske dneve, ki pretečejo od 31. dneva po prenehanju obveznega ali prostovoljnega zavarovanja do dneva vložitve zahteve.

³⁶ Možnost uveljavljanja statusa brezposelne osebe za državljane držav nečlanice EU v RS urejata tako Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1, člena 8 in 9) kot Zakon o urejanju trga dela (ZUTD, člen 8/2).

Študija primera 2: Jasmine je mati samohranilka, stara 29 let. Ima filipinsko državljanstvo in se je v Slovenijo priselila pred dvema letoma in pol. Ima dve leti starega otroka (ki ima prav tako filipinsko državljanstvo), ki živi pri njej, in še enega otroka, ki je star pet let in živi na Filipinih pri Jasminini materi. Jasmine ima začasno dovoljenje za zaposlitev in bivanje, ki ga je vmes že enkrat podaljšala. Že dve leti in pol je zaposlena kot negovalka v enoti za dnevno oskrbo v Sloveniji. Manjšo vsoto denarja mesečno pošilja na Filipine za vzdrževanje svoje hčerke. Prejšnji mesec je Jasminin delodajalec v odgovor na zmanjšanje proračunskih sredstev napovedal znatno znižanje plač. Jasmine se je bila zaradi znižanja mesečnih prihodkov prisiljena preseliti v hostel, saj ne zmore več plačevati najemnine za stanovanje. Prav tako je bila prisiljena prepoloviti vsoto denarja, ki jo mesečno pošilja na Filipine. Odločila se je, da bo zaprosila za družinske prejemke in minimalna sredstva.

Če Jasmine živi in dela v Sloveniji dve leti in pol, potem bi moralo njeno dovoljenje za zaposlitev v tem času biti podaljšano že dvakrat (ne le enkrat, kot je opisano v tekstu), saj se ta oblika dovoljenja za delo v Sloveniji izdaja za največ 12 mesecev (25. in 28. člen Zakona o tujcih - ZTuj-2). Po dveh letih dela v Sloveniji bi Jasmine lahko zaprosila za osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let, kar bi ji v primeru morebitne izgube zaposlitve omogočilo tudi prijavo na Zavodu za zaposlovanje in pravico do trimesečnega prejemanja nadomestila za brezposelnost (v skladu z 2. točko 8. člena in 60. členom Zakona o urejanju trga dela - ZUTD).

Na podlagi opisane situacije je Jasmine upravičena le do ene vrste družinskega prejemka, t.j. do otroškega dodatka za otroka, ki živi z njo v Sloveniji in ima v Sloveniji prijavljeno prebivališče (v skladu s 67. členom Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih - ZSDP). Za hči, ki živi na Filipinih, otroškega dodatka ne more dobiti. Pravico do otroškega dodatka uveljavlja pri krajevno pristojnem centru za socialno delo. Center odloči o pravici na podlagi dohodkov vlagateljice in njenih družinskih članov. Ker je Jasmine mati samohranilka, ima pravico do izjemne višine otroškega dodatka. Če njen mlajši otrok ni vključen v vrtec, ima Jasmine pravico do izjemne višine otroškega dodatka za predšolskega otroka, ki ni vključen v predšolsko vzgojo (v skladu s 15. členom Pravilnika o postopkih za uveljavljanje pravic do družinskih prejemkov).

Pravica do zagotovljenih minimalnih sredstev, t.j. do denarne socialne pomoči, Jasmine ne pripada, ker nima stalnega prebivališča v Sloveniji (v skladu s 5. členom Zakona o socialnem varstvu - ZSV-UPB2 in 3. členom Zakona o socialno varstvenih prejemkih - ZSVarPre).

Študija primera 3: Senghor je visoko kvalificiran delavec iz Senegala. V Slovenijo se je priselil pred šestimi leti na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, ki mu ga je priskrbelo podjetje s področja informacijske tehnologije, v katerem je bil zaposlen. Senghor je samski in nima otrok, vendar mu je pred kratkim uspelo, da je v državo na podlagi določbe o združevanju družin pripeljal svojo ostarelo mater. Ta je stara 80 let in v celoti odvisna od Senghorjevih dohodkov. Prejšnji teden je Senghor utrpel nesrečo pri delu, zaradi katere je zdaj nesposoben za delovno mesto, na katerem je zaposlen za 3 leta. Odločil se je, da bo zaprosil za nadomestila za invalidnino, za nadomestila za primer bolezni in za družinske prejemke.

Iz opisanega primera je razvidno, da je Senghor prišel v Slovenijo pred šestimi leti na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje. V skladu s slovensko zakonodajo bi po petih letih bivanja in dela

v Sloveniji že lahko zaprosil za dovoljenje za stalno prebivanje, vendar iz opisa ne vemo, če je to res storil oz. če je dovoljenje za stalno prebivanje že pridobil. Če ima dovoljenje za stalno prebivanje, potem je upravičen do širšega nabora pravic kot v primeru, da ima še vedno le dovoljenje za začasno prebivanje.

Zakon o tujcih v tretjem odstavku 47. člena določa, kateri družinski člani tujca so upravičeni do združitve družine in pravice do celovitosti družine. V skladu s tem Zakon o tujcih ne omogoča združitve družine za starša polnoletnega tujca, ki ima veljavno prebivanje v RS, temveč lahko pristojni organ le izjemoma šteje za družinskega člana tudi drugega sorodnika tujca, če posebne okoliščine govorijo v prid združitve družine v RS (4. odstavek 47. člena). Na podlagi tega predvidevamo, da je pristojni organ na podlagi posebnih okoliščin izdal dovoljenje za prebivanje, vendar je pri tem treba poudariti, da so takšne odločbe v praksi redke,³⁷ tujec pa mora poleg ostalih pogojev tudi dokazati, da ima zadostna sredstva za preživljanje svojega družinskega člana, v tem primeru svoje ostarele matere.

Ker je bil Senghor v preteklih letih zaposlen v Sloveniji, je bil vključen v slovenski sistem obveznega zdravstvenega ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Senghorju zato pripadajo tako pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja kot pravice iz invalidskega zavarovanja. Na podlagi opisanega primera pa ni mogoče reči, kaj natančno mu pripada, saj je to odvisno od stopnje njegove poškodbe oz. stopnje invalidnosti, ki mu je priznana, in od njegove starosti.

Po Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ, 23. člen) pripada Senghorju, ki je bil pred poškodbo zaposlen in vključen v obvezno zdravstveno zavarovanje, plačilo celotnih stroškov zdravljenja in rehabilitacije zaradi poškodbe pri delu. Prav tako mu pripada pravica do povračila prevoznih stroškov, če mora potovati k zdravniku ali v zdravstveni zavod v drug kraj, ker v kraju njegove zaposlitve ali stalnega prebivališča ni zdravnika ali ustreznega zdravstvenega zavoda, ali če ga osebni zdravnik, zdravstveni zavod ali zdravniška komisija napoti ali pokliče v kraj zunaj stalnega prebivališča ali kraja zaposlitve (ZZVZZ, 40. člen). Če je Senghorjeva poškodba takšna, da le začasno ne more opravljati svojega dela, je zaradi poškodbe pri delu upravičen do nadomestila med začasno zadržanostjo od dela v višini 100 % povprečne mesečne plače oziroma povprečne osnove za plačilo prispevkov v koledarskem letu pred letom, v katerem je nastala začasna zadržanost od dela (ZZVZZ, 31. člen). Osebni zdravnik oziroma zdravniška komisija ga lahko napoti na invalidsko komisijo, če oceni, da pri njem ni pričakovati povrnitve delovne zmožnosti (ZZVZZ, 34. člen).

Če bi bila Senghorju zaradi njegove poškodbe priznana določena stopnja invalidnosti, bi bil upravičen do pravic iz invalidskega zavarovanja. Na podlagi opisanega primera obstaja precejšnja verjetnost, da bi bil Senghor upravičen do invalidske pokojnine. Po starosti njegove mame namreč lahko sklepamo, da je Senghor že lahko star okrog 60 let, morda celo 65, to pa je že starost, pri kateri bi lahko dobil invalidsko pokojnino ne glede na stopnjo invalidnosti. Po 41. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) pravico do invalidske pokojnine pridobi:

- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost I. kategorije;

³⁷ Informacijo je posredovalo Ministrstvo za notranje zadeve.

- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost II. kategorije in ni zmožen za drugo delo s polnim delovnim časom brez poklicne rehabilitacije, ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 55 let;
- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost II. kategorije in ni zmožen za drugo delo s krajšim delovnim časom od polnega najmanj štiri ure dnevno brez poklicne rehabilitacije, ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 50 let;
- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost II. ali III. kategorije in mu ni zagotovljena ustrežna zaposlitev, ker je dopolnil 65 let starosti.

Če je Senghor zaradi svoje poškodbe trajno nezaposljiv ali trajno nezmožen za delo, bi bil v primeru, da ima dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče v Sloveniji, lahko upravičen tudi do varstvenega dodatka po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre, 7. člen). Z varstvenim dodatkom se upravičencu do njega za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.) in niso stroški za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb (4. člen ZSVarPre).

V primeru, da pri Senghorju še obstaja preostala delovna zmožnost (v skladu s 64. členom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju - ZPIZ-2), lahko glede na stopnjo invalidnosti in svojo starost pridobi naslednje pravice iz invalidskega zavarovanja: pravico do poklicne rehabilitacije; pravico do premestitve; pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj štiri ure dnevno; pravico do začasnega nadomestila; pravico do nadomestila za invalidnost; pravico do delnega nadomestila.

Pravice iz invalidskega zavarovanja lahko Senghor uveljavlja na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja se lahko začne na Senghorjev predlog, lahko pa tudi na predlog njegovega osebnega zdravnika ali imenovanega zdravnika. V soglasju z osebnim zdravnikom se lahko postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja začne tudi na predlog izvajalca medicine dela. Zahteva za uvedbo postopka se poda s pisno vlogo ali ustno na zapisnik pri katerikoli enoti zavoda. Postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja je uveden takrat, ko zavod prejme zahtevo s popolno delovno dokumentacijo zavarovanca ter medicinsko dokumentacijo o njegovem zdravstvenem stanju in o njegovi delovni zmožnosti (ZPIZ-2, 178. člen).

Kar se tiče morebitnih ugodnosti, za katere bi Senghor lahko zaprosil zaradi svoje mame, je treba omeniti, da družinski prejemki v Sloveniji obsegajo le prejemke, povezane s starševstvom oz. otroki osebe, ki vlaga zahtevek. Niso pa predvideni za vzdrževanje staršev vlagatelja zahteve, tako da Senghor ali njegova mama iz tega naslova nista upravičena do nobenih prejemkov.

V primeru, da Senghor s prejemki, ki bi jih dobil na podlagi pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter zdravstvenega zavarovanja, ne bi mogel zase in za svojo mamo zagotoviti sredstev v višini minimalnega dohodka, bi bil v skladu s 6. členom ZSVarPre, pod pogojem, da ima v Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje in stalno prebivališče, lahko upravičen tudi do denarne

Dostop migrantov do socialnega in zdravstvenega zavarovanja: politike in prakse

socialne pomoči. Z denarno socialno pomočjo se upravičencu do nje za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. V primeru, da Senghor nima dovoljenja za stalno prebivanje v Sloveniji, do denarne socialne pomoči ni upravičen.

7. STATISTIČNI PODATKI O PREJEMKIH IZ NASLOVA SOCIALNE VARNOSTI, POVEZANI Z MIGRACIJAMI

NCP so naprošeni za posredovanje vseh morebitnih razpoložljivih statističnih podatkov, omenjenih v poglavju 7.1 za leta 2007-2012 z uporabo standardiziranih tabel, vsebovanih v Prilogi I.

7.1. Prosimo, da posredujete kakršnekoli razpoložljive statistične podatke o številu zaposlenih, nezaposlenih in neaktivnih državljanov držav nečlanic EU po nacionalni pripadnosti.

Tabela 7.1.1: Državljeni držav nečlanic EU, stari 15 ali več let, po statusu aktivnosti in državi državljanstva, Slovenija, 1. 1. 2011 (Vir: Statistični urad Republike Slovenije)

	Skupaj	Zaposleni	Brezposelni	Neaktivni
Državljeni držav nečlanic EU - SKUPAJ	70926	48568	5597	16761
Bosna in Hercegovina	36277	26623	2874	6780
Kosovo	7576	5162	550	1864
Makedonija	7554	4666	498	2390
Hrvaška	7539	4443	622	2474
Srbija	7138	4716	608	1814
Ukrajina	1126	691	139	296
Kitajska	703	564	6	133
Ruska federacija	558	317	44	197
Črna gora	524	314	50	160
Moldavija, Republika	231	154	12	65
Združene države	202	91	8	103
Tajska	177	135	12	30
Dominikanska republika	142	119	4	19
Švica	81	17	1	63
Turčija	77	47	4	26
Indija	59	37	6	16
Belorusija	57	33	8	16
Avstralija	57	23	3	31
Albanija	56	36	6	14
Filipini	52	30	6	16
Brazilija	51	21	3	27
Kanada	45	23	2	20
Japonska	43	23	1	19
Kuba	40	20	11	9
Egipt	38	15	14	9
Tunizija	33	15	7	11
Iran (Islamska republika)	30	13	10	7
ostale države nečlanice EU	460	220	88	152

Tabela 7.1.2: Državljeni držav nečlanic EU, stari 15 ali več let, po statusu aktivnosti in državi državljanstva, Slovenija, 1. 1. 2012 (Vir: Statistični urad Republike Slovenije)

	Skupaj	Zaposleni	Brezposelni	Neaktivni
Državljeni držav nečlanic EU - SKUPAJ	72112	46762	7398	17952
Bosna in Hercegovina	36298	25521	3666	7111
Kosovo	8343	4970	1071	2302
Hrvaška	7761	4266	811	2684
Makedonija	7710	4500	683	2527
Srbija	6866	4538	605	1723
Ukrajina	1170	703	155	312
Kitajska	691	541	9	141
Ruska federacija	637	356	67	214
Črna gora	568	322	75	171
Moldavija, Republika	225	147	24	54
Združene države	208	81	13	114
Tajska	186	139	8	39
Dominikanska republika	139	104	6	29
Švica	80	12	1	67
Turčija	78	42	7	29
Filipini	69	36	12	21
Indija	67	44	5	18
Belorusija	65	36	7	22
Avstralija	57	19	2	36
Brazilija	55	26	2	27
Kanada	53	21	5	27
Japonska	50	28	0	22
Albanija	48	24	8	16
Kuba	47	21	16	10
Tunizija	40	12	13	15
Egipt	37	16	10	11
Iran (Islamska republika)	33	13	8	12
Nigerija	31	8	14	9
Mehika	30	16	4	10
ostale države nečlanice EU	470	200	91	179

7.2. Statistične podatke/raziskave o koriščenju prejemkov iz naslova socialne varnosti med državljani držav nečlanic EU (glede na vrsto prispevkov po nacionalni pripadnosti, trajanju bivanja v državi, starost, spol, za zadnjih pet let)? (EMN NCP teh statističnih podatkov niso dolžni posredovati)

7.3. Stroške, ki jih ima Slovenija z zagotavljanjem prejemkov iz naslova socialne varnosti, vključno z zdravstvenim varstvom, državljanom držav nečlanic EU. (EMN NCP teh statističnih podatkov niso dolžni posredovati)

8. KLJUČNE UGOTOVITVE

Študija sistematično in strnjeno predstavlja sistem socialne varnosti v Sloveniji v teoriji in praksi v odnosu do programov in ugodnosti, ki so dosegljivi tudi državljanom držav nečlanic EU. Konkretno analizira predvsem, katere skupine državljanov držav nečlanic EU (DDN) so upravičene do posameznih ugodnosti in programov in v katerih primerih so njihove pravice izenačene s pravicami državljanov Slovenije oziroma Evropske unije (EU). S tem namenom je bila proučena zlasti področna zakonodaja Republike Slovenije in deloma EU, poleg tega pa še drugi uradni dokumenti, ki zadevajo urejanje sistema socialne varnosti v Sloveniji.

Študija je zaradi lažje mednarodne primerljivosti strukturirana po vnaprej pripravljeni delitvi na 11 kategorij socialne varnosti. Sam sistem socialne varnosti v Sloveniji, v katerega so vključeni tudi DDN, zajema socialno zavarovanje, družinske prejemke, pomoč socialno ogroženim in subvencije na področju vzgoje in izobraževanja. V odnosu do DDN je bistvena delitev slovenskega sistema socialne varnosti na dve skupini pravic:

- a) pravice, ki izhajajo iz naslova plačevanja prispevkov. V tem primeru so pravice DDN praviloma izenačene s pravicami državljanov Slovenije oziroma EU. Največkrat pa so te pravice vezane na to, da mora biti DDN vsaj določeno obdobje zaposlen – in s tem plačevati več vrst obveznih socialnih zavarovanj (pokojninsko, invalidsko, zdravstveno, za primer brezposelnosti, za starševsko varstvo). Večina ugodnosti oz. socialnih programov sodi v to skupino. V ta okvir sodi tudi zavarovanje družinskih članov za področje zdravstvenega varstva. V primeru morebitnih izgub shem socialnega zavarovanja mora te pokriti država.
- b) pravice, ki izhajajo iz statusa prebivanja. V tem primeru morajo biti DDN imetniki dovoljenja za stalno prebivanje oz. morajo imeti urejeno stalno prebivališče v Sloveniji. Te pravice so financirane iz proračuna, zajemajo pa načeloma dve kategoriji socialne varnosti: družinske prejemke in minimalna sredstva oz. socialno pomoč.

Omenjena delitev programov in ugodnosti v okviru sistema socialne varnosti na 11 kategorij, ki je bila predpisana za to študijo, pa ne vključuje pravic do subvencij na področju vzgoje in izobraževanja, ki so bile zato dodatno analizirane v posebni tabeli v poglavju 2.1.2.

V prihodnje se v slovenski socialni zakonodaji obetajo spremembe, ki bodo vplivale tudi na dostopnost nekaterih socialnih ugodnosti za DDN. V predlogih sprememb Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih je predvidena uvedba instrumenta dejanskega prebivališča potencialnega upravičenca do socialnih ugodnosti. Na tem področju naj bi imeli državni uradniki določene diskrecijske pravice pri ugotavljanju upravičenosti prosilcev do družinskih prejemkov. Omenjene spremembe naj bi mdr. prinesle tudi razširitev dostopnosti družinskih prejemkov za DDN z dovoljenjem za stalno prebivanje, saj naj bi bili ti po novem upravičeni tudi do starševskega dodatka in delnega plačila za izgubljen dohodek, ki ju trenutno lahko uveljavljajo samo državljani Slovenije oziroma EU.

Rezultati analize bilateralnih sporazumov o koordinaciji področja socialne varnosti, ki jih je Slovenija sklenila z državami nečlanicami EU, kažejo, da Republika Slovenija največ potencialnih socialnih ugodnosti nudi državljanom tistih držav nečlanic EU, od koder prihaja največ tuje delovne sile: Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija in Črna Gora. V tem okviru je bila do nedavnega pomembna izvorna država Hrvaška, a z njenim vstopom v EU 1. julija 2013 se njeni državljani ne beležijo več kot DDN. Sporazumi z Argentino, Avstralijo, Kanado in Quebecom se nanašajo le na področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja, sporazumi z ostalimi državami, omenjenimi naslednicami nekdanje Jugoslavije, pa se dotikajo tudi drugih področij socialne varnosti. Glede na enega največjih deležev tujih državljanov oziroma delavcev iz držav nečlanic EU v Sloveniji, ki prihajajo s Kosova, bi bilo morda v prihodnje smiselno razmisliti tudi o sklenitvi bilateralnega sporazuma o socialni varnosti med Slovenijo in Kosovom.

Pred zaključkom študije so analizirani še trije primeri hipotetičnih praktičnih situacij, v katerih so se znašli DDN, ki so zaprosili za uveljavljanje nekaterih pravic na določenih področjih socialnega varstva. V vseh treh primerih so predstavljene okoliščine in postopek, ki bi peljal omenjene DDN do ugodne rešitve njihovih prošenj.

Ker se je področje socialne zakonodaje v zadnjih nekaj letih v Sloveniji dopolnjevalo in spremenilo na večini ključnih področij, je ob zaključku treba opozoriti še na dejstvo, da je ta nacionalna študija pomembna tudi z vidika, da vse te spremembe upošteva in opozarja tudi na predvidene spremembe zakonodaje, ki se obetajo v bližnji prihodnosti.

VIRI IN LITERATURA

Viri:

- Direktiva Sveta 2005/71/ES z dne 12. oktobra 2005 o posebnem postopku za dovolitev vstopa državljanom tretjih držav za namene znanstvenega raziskovanja. Uradni list Evropske unije, L 289/15.
- Direktiva Sveta 2009/50/ES z dne 25. maja 2009 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene visokokvalificirane zaposlitve. Uradni list Evropske unije, L 155/17.
- Pravilnik o načinu ugotavljanja zadostnih sredstev za preživljanje v postopku izdaje dovoljenja za prebivanje. Uradni list RS, št. 61/2012.
- Pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih. Uradni list RS, št. 129/06, 79/08, 119/08, 102/09 in 62/10 – ZUPJS.
- Pravilnik o postopkih za uveljavljanje pravic do družinskih prejemkov. Uradni list RS, št. 31/2008, 61/2009, 62/2010-ZUPJS.
- Predlog Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, 2013. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (21. 11. 2013).
- Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, 2013. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (21. 11. 2013).
- Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvi Zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre-C), 2013. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (21. 11. 2013).
- Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti. Uradni list Evropske unije, L 166/1.
- Uredba (ES) št. 987/2009 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 16. septembra 2009 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 883/2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti. Uradni list Evropske unije, L 284/1.
- Uredba (EU) št. 1231/2010 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o razširitvi uporabe uredb (ES) št. 883/2004 in (ES) št. 987/2009 na državljane tretjih držav, za katere se navedeni uredbi ne uporabljata le na podlagi njihovega državljanstva. Uradni list Evropske unije, L 344/1.
- Uredba (EU) št. 465/2012 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2012 o spremembi Uredbe (ES) št. 883/2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti in Uredbe (ES) št. 987/2009 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 883/2004. Uradni list Evropske unije, L 149/5.
- Uredba o merilih in okoliščinah ugotavljanja pogojev pridobitve državljanstva Republike Slovenije v postopku naturalizacije. Uradni list RS, št. 51/2007, 112/2009.

- Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 33I/1991, 33I/1991-I-UZIU, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006, 47/2013, 47/2013.
- Zakon o brezplačni pravni pomoči (ZBPP). Uradni list RS, št. 96/2004-UPB1, 23/2008, 47/2009 Odl.US: U-I-54/06-32 (48/2009 popr.), 45/2012 Odl.US: U-I-125/10-9.
- Zakon o državljanstvu (ZDRS). Uradni list RS, št. 24/2007-UPB2.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2). Uradni list RS, št. 96/2012, 39/2013, 63/2013-ZIUP TDSV.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko ter Administrativnega dogovora za izvajanje Konvencije o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko (BARSV). Uradni list RS, št. 37/2008 – MP (št. 10/2008).
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Črno goro o socialnem zavarovanju ter Administrativnega dogovora o izvajanju Sporazuma med Republiko Slovenijo in Črno goro o socialnem zavarovanju (BMNSZ). Uradni list RS, št. 66/2011 – MP (št. 9/2011).
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Republiko Srbijo o socialnem zavarovanju ter Administrativnega dogovora o izvajanju Sporazuma med Republiko Slovenijo in Republiko Srbijo o socialnem zavarovanju (BRSSZ). Uradni list RS, št. 30/2010 – MP (št. 5/2010).
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško (BHRSSZ). Uradni list RS, št. 71/1997 – MP (št. 21/1997).
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Makedonijo (BMKSZ). Uradni list RS, št. 35/2000 – MP (št. 10/2000).
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino ter Administrativnega dogovora o izvajanju Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino (BBHSZ) Uradni list RS, št. 37/2008 – MP (št. 10/2008); sprememba Uradni list RS-MP, št. 3/2011.
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o socialni varnosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Kanade in Dogovora o izvajanju Sporazuma o socialni varnosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Kanade ter Sporazuma o socialni varnosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Québeca in Dogovora o izvajanju Sporazuma o socialni varnosti med vlado Republike Slovenije in Vlado Québeca (BCASSV). Uradni list RS, št. 80/2000 – MP (št. 21/2000)
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o socialni varnosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Avstralije (BAUSV). Uradni list RS, št. 36/2003 – MP (št. 9/2003)).
- Zakon o socialnem varstvu (ZSV). Uradni list RS, št. 3/2007-UPB2 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 61/2010-ZSVarPre, 62/2010-ZUPJS, 57/2012.
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre). Uradni list RS, št. 61/2010, 40/2011, 110/2011-ZDIU12, 40/2012-ZUJF, 14/2013, 99/13.
- Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). Uradni list RS, št. 24/2006. 24/2006-UPB2, 105/2006-ZUS-1, 126/2007, 65/2008, 47/2009 Odl.US: U-I-54/06-32 (48/2009 popr.), 8/2010, 82/2013
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-A). Uradni list RS, št. 76/03.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-A). Uradni

list RS, št. 40/11.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-C). Uradni list RS, št. 99/2013.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre-C). Uradni list RS, št. 99/2013.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP). Uradni list RS, št. 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF, 63/2013-ZIUP TDSV.

Zakon o šolski prehrani (ZŠolPre-1). Uradni list RS, št. 3/2013.

Zakon o tujcih (ZTuj-2). Uradni list RS, št. 50/2011 (57/2011 popr.).

Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). Uradni list RS, št. 80/2010, 40/2012-ZUJF, 21/2013, 63/2013-ZIUP TDSV, 63/2013.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS). Uradni list RS, št. 62/2010, 40/2011, 40/2012-ZUJF, 57/2012-ZPCP-2D, 14/2013, 56/2013-ZŠtip-1, 99/2013.

Zakon o vrtcih (ZVrt). Uradni list RS, št. 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 25/08, 98/09 - ZIUZGK, 36/10, 62/10 - ZUPJS, 94/10 - ZIU in 40/12 - ZUJF.

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1). Uradni list RS, št. 26/2011, 21/2013-ZUTD-A.

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ). Uradni list RS, št. 72/2006-UPB3, 114/2006-ZUTPG, 91/2007, 71/2008 Skl.US: U-I-163/08-7, 76/2008, 118/2008 Skl.US: U-I-163/08-12, 47/2010 Odl.US: U-I-312/08-31, 62/2010-ZUPJS, 87/2011, 40/2012-ZUJF, 21/2013-ZUTD-A, 63/2013-ZIUP TDSV, 91/2013.

Literatura:

Bofulin, Martina in Romana Bešter, 2010. »Enako zdravstvo za vse? Imigranti v slovenskem zdravstvenem sistemu.« V Medvešek, Mojca in Romana Bešter (ur.): *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 270–311.

Obvezno zdravstveno zavarovanje. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, <http://www.zzzzs.si/> (15. 10. 2013).

Smerokaz, 2013. Infotočka za tujce ZRSZ, http://www.ess.gov.si/_files/5164/Smerokaz.pdf (25. 11. 2013).

Starševski dopust. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/p_ravice_iz_zavarovanja_za_starsevsko_varstvo/starsevski_dopust/ (7. 11. 2013).

Vaše pravice iz socialne varnosti v Sloveniji, 2012. Evropska komisija.